

BIP NP Drents-Friese Wold

Woud zonder grenzen

Vastgesteld door GS van Drenthe op 15 oktober 2013

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

COLOFON

Versie 28 november 2012

In opdracht van het **Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold**, waarin vertegenwoordigd: Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Drentsche Landschap, Maatschappij van Weldadigheid, de kleine eigenaren, de landbouw, provincies Drenthe en Fryslân, gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en gemeente Midden-Drenthe, Recreatieschap Drenthe, Waterschap Reest en Wieden en recreatieondernemers.

Projectteam:

Gertjan Elzinga	EOPM, project- en procesleiding (tevens teksten economie)
Wolter Werkman	secretaris Nationaal Park, provincie Drenthe
YolliJzerman	namens Terreinbeheerders, Staatsbosbeheer
Nico Driessen	IVN (tevens teksten educatie, communicatie en marketing)
Christina Schipper	DLG/N2000 projectleider BP N2000
Rienko vd Schuur	DLG/N2000 (teksten natuur)
Alie Molanus	Provincie Drenthe, ondersteuning Nationale Parken DFW en DV

Adviseurs:

Tineke Witteveen	Onafhankelijk voorzitter Nationaal Park Drents-Friese Wold
Hans Dekker	Provincie Drenthe
Albert Kerssies	gebiedsdeskundige (was jaren werkzaam bij Natuurmonumenten)
Frits Foekema	DLG
Hans Westra	DLG

Zwarte specht

De zwarte specht heeft het formaat en de kleur van een zwarte kraai aangevuld met een rode kruin. Het is een imposante verschijning, als je hem tenminste ziet, want door zijn verborgen leefwijze in het bos wordt hij vaker gehoord dan gezien. Zwarte spechten hebben graag wat ouder bos met voldoende dikke bomen (liefst beuken) om nestholtes in uit te hakken. Zo'n sterke snavel komt ook goed van pas bij het zoeken naar voedsel. Met zijn snavel hakt de zwarte specht boombast weg waaronder insecten zitten. Met zijn kleverige tong worden de larven of kevers dan opgepakt en opgegeten. De zwarte specht is de aannemer van het bos. Door zijn gehak ontstaan er veel holtes in bomen waar ook andere vogels van profiteren. In het bosrijke Drents Friese-Wold is hij overal waar bos zit aanwezig met de nadruk op de oudere bossen.

INHOUD

Samenvatting.....	1
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding en voorgeschiedenis	5
1.2 Opgave en thema's BIP 2012 - 2022	6
1.3 Vorm en status BIP 2012.....	7
1.4 Leeswijzer	8
2 Visie.....	9
2.1 Visie lange termijn	9
2.2 Visie 2022	11
2.2.1 Natuur en Landschap 2022.....	12
2.2.2 Educatie, communicatie en marketing 2022.....	15
2.2.3 Duurzame economie 2022	16
2.2.4 Draagvlak en financiering.....	17
3 Maatregelen en uitvoering	19
3.1 Natuur: meer ruimte en minder beheer	19
3.2 Educatie, communicatie en marketing.....	25
3.3 Duurzame economie	28
3.4 Organisatie en financiering.....	34
Bijlage 1 historisch perspectief	36
Bijlage 2 Resultaten informatie-avonden	39
Bijlage 3 Natura 2000.....	40

Bezoekerscentrum NP Drents-Friese Wold - Buitencentrum Staatsbosbeheer

Het bezoekerscentrum van het Nationaal Park Drents-Friese Wold trekt jaarlijks bijna 200.000 bezoekers en is daarmee tevens een van de grootste dagattracties in de provincie Fryslân. Het centrum is bij de instelling van het Nationaal Park gebouwd en wordt beheerd door Staatsbosbeheer als buitencentrum (www.np-drentsfriese-wold.nl). In dezelfde periode is in Diever het Toeristisch Informatiepunt Diever gerealiseerd

SAMENVATTING

Het Drents-Friese Wold is een bijzonder en uniek gebied voor Nederland en Europa. Het is het op één na grootste aaneengesloten bosgebied in ons land, met veel zeldzame dier- en plantensoorten. Het is één van de weinige plekken waar je stilte en duisternis kan ervaren in ons dichtbevolkte land. De soms ruige natuur is indrukwekkend en soms te vanzelfsprekend en gewoon voor de mensen die er wonen, werken en leven. Bovendien gaat het hier om een natuurgebied waarin beken ontspringen die vanaf het Drents Plateau stromen naar Noordwest-Overijssel. Deze beken verbinden diverse Nederlandse natuureilanden op korte afstand met elkaar: naast het Drents-Friese Wold, het Dwingelderveld, Wieden-Weerribben, het Fochteloërveen en het Holtingerveld. Het Drents-Friese Wold levert daarnaast in samenhang met het aantrekkelijke omliggende landschap een flinke economische meerwaarde voor de omliggende dorpen en vakantiecentra. De status als Nationaal Park en als Natura 2000 gebied benadrukt het bijzondere karakter van het Drents-Friese Wold.

Visie: rewilding

Het lange termijnbeeld voor het Drents-Friese Wold is een voor Nederlandse begrippen zo natuurlijk mogelijk gebied, oftewel “rewilding”. Een van oorsprong hier voorkomende wildernis en de natuurkrachten die daaraan ten grondslag lagen: water, wind, leven en doodgaan van flora en fauna, inclusief zwerfende kuddes. De natuur kan, binnen bepaalde grenzen, zoveel mogelijk haar gang gaan. Daarvoor is het wel van belang de van oorsprong hoge grondwaterstand te herstellen. Als gevolg van de aanleg van ontwatering, vervening, waterwinning en verdampend naaldbos is de grondwaterstand afgelopen honderd jaar namelijk sterk gedaald. Het (deels) terugdraaien van deze ingrepen draagt bij aan herstel van een klimaatbestendig natuurlijk brongebied met schoon water voor mens, plant en dier. Regenwater kan op natuurlijke manier wegzakken naar het grondwater en wordt zo weinig mogelijk via sloten afgevoerd. Het grondwater stijgt weer tot een hoger en meer natuurlijk peil. Bossen worden, na omvorming, zoveel mogelijk met rust gelaten, waardoor veel variatie in leeftijd en soortensamenstelling ontstaat. Dit is karakteristiek voor natuurlijke bossen van onze klimaatzone. Referentie hiervoor zijn de oerbossen van Duitsland en Polen.

Hoe ziet dat natuurlijke bos er in de toekomst uit?

Het beekwater zoekt haar eigen weg in een natuurlijke bedding door bos, heides, bloemrijke graslanden en moerassige laagtes. Het stuifzand in de Kale Duinen leeft en verandert voortdurend van gezicht. Groot wild zwerft in kuddes of roedels door het bos, over beekdalgraslanden en door de heide op zoek naar voedsel. Zo wordt het Drents-Friese Wold uiteindelijk in het “aangeharkte Nederland” één van de weinige gebieden in Nederland waar een wildernisbeleving mogelijk is. Natuurlijker dan de meeste andere bossen in Nederland. Een woud zonder grenzen, met nieuwe kansen voor natuur, natuureducatie en werkgelegenheid.

Waar staan we nu?

Sinds de instelling als Nationaal Park in 2000 is er veel veranderd. Er kwam een nieuw bezoekerscentrum, een schaapskooi en langs de Vledder Aa en in het Aekingerbroek is natuurhersteld. De samenwerkende partijen in het Nationaal Park legden vele nieuwe fiets-, wandel- en ruiterroutes door het gebied aan. Het “bestuur” van het park, het Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold gaf de afgelopen dertien jaar leiding aan deze maatregelen. Op dit moment is de vorming van meer natuurlijk bos in Berkenheuvel en de Hertenkamp het meest gevorderd. Het experiment Prinsenbos met de omvorming van een monotoon voormalig productiebos naar een natuurlijk bos door middel van boskap en begrazing met runderen en paarden is in volle gang. In en rond het Aekingerbroek is een voorzichtig herstel merkbaar van moerassige laagtes die worden gevoed door schoon grondwater. Ook in de komende 10 jaar zal het Nationaal Park Drents-Friese Wold, ondanks bezuinigingen van de Rijksoverheid, blijven bestaan. Er verandert wel veel voor bezoekers van dit gebied.

Maatregelen de komende 10 jaar

Natuurbeheer

De komende jaren staat herstel van de natuurlijke waterhuishouding centraal. In vergelijking met begin vorige eeuw is het Drents-Friese Wold nu veel droger. Er is al veel verbeterd op dit punt, maar niet genoeg. Onder regie van de provincie Fryslân wordt binnen het Nationaal Park gewerkt aan een

natuurlijke inrichting van De Oude Willem als onderdeel van het herstel van het brongebied van de Vledder Aa. Dit doen we door sloten zoveel mogelijk te dempen en de ontwatering via de Tilgrup zoveel mogelijk te stoppen. Daarbij wordt regenwater opgevangen in natuurlijke laagtes en vervolgens langzaam afgevoerd naar de Vledder Aa. We vormen de voedselrijke landbouwgrond daarbij zoveel mogelijk om van voedselrijke landbouwgrond naar schralere bloemrijkere graslanden door middel van uitgekiend langjarig maaibeheer in combinatie met mineralengift (uitmijnen). In combinatie met natuurlijke begrazing ontstaat daarmee een natuurlijke overgang tussen grasland, spontane bosopslag en bestaand bos. In de middenloop van de Vledder Aa wordt de beek in zijn oorspronkelijke bedding hersteld, wordt de verrijkte bovenlaag op sommige plekken afgegraven en worden sloten gedempt. De waterwinning Terwisscha moet vanwege Natura 2000 doelen minimaal tot de helft worden beperkt, waardoor meer grondwater en kwel in het gebied beschikbaar komt.

De terreinbeheerders zoals Staatsbosbeheer stoppen de afvoer van water via sloten en greppels in de bossen en vormen het hoge aandeel aangeplante naaldbos uit de vorige eeuw langzaam om naar een meer natuurlijk loof- en gemengd bos. Daarbij blijven overigens enkele naaldbosreservaten behouden mede in verband met verwachte waarden voor paddenstoelen. Het voordeel van een meer natuurlijk loofbos is meer variatie en minder jaarlijkse verdamping, waardoor het grondwaterpeil zal stijgen. Ter hoogte van de N381 mag de komende 10 jaar spontaan nieuw bos ontstaan op de voormalige landbouwgronden in De Oude Willem.

Maar de ontwikkeling van natuurlijk bos betekent ook een natuurlijke begrazing. Het beheer van de bossen van Berkenheuvel en Hertenkamp, maar ook van het Prinsenbos en omgeving laten zien hoe een natuurlijk bos kan ontstaan door middel van begrazing door runderen en paarden. De komende 10 jaar breiden Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten deze begrazing uit met runderen en paarden die qua afstamming dicht staan bij het oorspronkelijke oerrund en –paard. In Berkenheuvel, de Hertenkamp, het Wapserveld en op termijn ook het Dieverderzand ruimen Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer veerasters tussen deze gebieden zoveel mogelijk op. Daarbij wordt ook de Bosweg oversteekbaar gemaakt. Hiermee ontstaat de komende 10 jaar de mogelijkheid voor vrij zwerfende kuddes in een aaneengesloten gebied van meer dan duizend hectare: iets wat redelijk uniek is voor Nederlandse begrippen.

Overigens blijft rondom Doldersum een intensief beheer in stand van het karakteristieke cultuurhistorische esdorpenlandschap. Hier gebeurt dat door intensieve begrazing met een gescheperde schaapskudde en Schotse Hooglanders door Het Drentse Landschap. Dit in contrast met de rest van het Drents-Friese Wold waar beheer juist langzamerhand extensiever wordt en waar sprake is van een "Rewilding". Rewilding betekent in dit opzicht ook het op termijn terugbrengen van grazers, zoals: wilde paarden, wilde runderen, edelherten, everzwijnen en eventueel wisenten. Er komen hoe dan ook geen permanente rasters voor edelherten om het Drents-Friese Wold, zoals die op de Veluwe (nog) wel voorkomen. Voorwaarde hierbij is afstappen van het huidige "nulstandbeheer", een goed afschotbeleid en vergoedingsregelingen bij schade. Dit zal primair op provinciaal niveau geregeld moeten worden de komende jaren. Bij een positieve uitkomst van een nadere verkenning kiezen Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer voor wat betreft het edelhert en de wisent voor het instellen van een experimenteel gebied in het Drents-Friese Wold van een paar honderd hectare met een (tijdelijke) omrastering. Dit is bedoeld als praktijkproef om zowel de dieren als de bevolking langzaam te laten wennen, waarna de rasters voor de Edelherten worden opgeruimd.

Educatie, communicatie en marketing

Rewilding wordt ook het centrale thema in de educatie, communicatie en marketing voor de komende periode. Dat betekent uitleg over oerbos, zandverstuivingen en overstromingen. Het Nationaal Park benut de experimenten met zowel edelhert als wisent om het Drents-Friese Wold dicht bij de beleving van mensen te brengen. De boodschap daarbij is dat het Drents-Friese Wold niet alleen één van de grootste wildernisgebieden is in Nederland, maar dat hier bovendien binnenkort vier soorten van de Nederlandse big five zijn te spotten door de gemiddelde recreant, dus vanaf de fiets, te voet of te paard. Hiermee krijgt het Drents-Friese Wold een eigen publiekstrekker in een regio waarbij andere Nationaal Parken, zoals het Dwingelderveld, de Weerribben-Wieden en andere gebieden als het Fochteloërveen/Veenhuizen, het Holtingerveld en Frederiksoord op steenworp afstand liggen. Marketing en promotieactiviteiten over het Drents-Friese Wold worden de komende jaren ondernomen in een breder verband met omliggende Nationale Parken, de Friese Wouden en Zuidwest-Drenthe als toeristische regio.

Het IVN zet het huidige educatieprogramma van het Nationaal Park voor de komende 10 jaar voort, waarbij individuele educatieprogramma's van afzonderlijke terreinbeheerders in het grotere geheel van het Nationaal Park als een gezamenlijk programma wordt gepresenteerd. Het educatieprogramma van het Nationaal Park is gericht op de omwonenden van het gebied, scholen, recreanten en toeristen en vrijwilligers. Bij de uitvoering van het educatieprogramma werkt het IVN intensief samen met de terreinbeherende organisaties, de gastheren van het Nationaal Park, de vrijwilligers en lokale afdelingen van het IVN. Daarnaast wordt marketing en promotie van het Nationaal Park bij voorkeur ondergebracht in regionaal en intergemeentelijk verband Zuidwest Drenthe en Ooststellingwerf en gebruik makend van Marketing Drenthe en Fryslân Marketing.

De komende periode wordt benut om de dorpen sterker een onderdeel te laten uitmaken in het Nationaal Park. Hierdoor gaat het Nationaal Park nog meer functioneren als een economische motor voor de dorpen en wordt het daar ook beter zichtbaar. In reclame-uitingen en promotie worden ondernemers en bevolking in dorpen als Diever, Vledder, Hoogersmilde en Appelscha sterker verbonden met het Nationaal Park als onderdeel van het gemeentelijk toeristisch beleid.

Duurzame economie

Door consistent natuurbeheer, aansprekende natuurbeleving en -educatie en een daaraan gekoppelde marketing wordt de economie rondom het Nationaal Park de komende 10 jaar sterker en duurzamer. De start werd hiervoor gelegd tijdens de werkconferentie ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het Nationaal Park in 2010. Er zijn ook de komende 10 jaar nog veel kansen voor ondernemers die in willen spelen op de bijzondere natuurlijke kwaliteiten van het Drents-Friese Wold. Het is met name de toeristische sector die een steeds belangrijker aandeel heeft in de werkgelegenheid van de regio, met een navenant toenemende financiële betekenis.

Maar als gevolg van bezuinigingen zijn terreinbeheerders en gemeenten met de huidige middelen niet in staat de recreatieve basisvoorzieningen als fietspaden en parkeerplaatsen op een kwalitatief goed peil te onderhouden. Een belangrijke ambitie voor Nationaal Park Drents-Friese Wold is dan ook om hiervoor in gezamenlijkheid aanvullende middelen te verwerven. De komende jaren werkt het Nationaal Park Drents-Friese Wold vanuit het profijtbeginsel: inzet van menskracht en middelen van gebruikers en ondernemers.

Gemeenten en terreinbeheerders financieren het beheer en de ontwikkeling van fietspaden, parkeerplaatsen en overige recreatievoorzieningen de komende 10 jaar mede uit inkomsten van de toeristisch-recreatieve sector. Recreatieve beheerlasten binnen het Nationaal Park die nu vooral voor rekening komen van de terreinbeheerders en gemeenten worden daarmee sterker gekoppeld aan het recreatieve profijt van gebruikers van de natuurterreinen. De gemeenten nemen hierin het voortouw. Voor een evenredige bijdrage van alle ondernemers worden naast overnachtingen (huidige toeristenbelasting) ook dagtochten belast met een bijdrage voor recreatieve voorzieningen. De werkgroep Recreatie van het Nationaal Park onderzoekt de komende periode de wijze waarop dit het beste plaats kan vinden. Mogelijke varianten zijn een mobiliteitsvignet gekoppeld aan parkeren (veel dagjesmensen komen met de auto) of entree voor bepaalde voorzieningen.

De verwachting is dat naast bekostiging van onderhoud binnen het Nationaal Park ook vernieuwing van recreatieve basisvoorzieningen aan de randen van het Nationaal Park nodig is. Nieuwe toeristische investeringen zijn de komende 10 jaar primair gericht op voorzieningen in de dorpen om het Nationaal Park heen. Nieuwe routes en paden worden bij voorkeur in en rondom de dorpen gerealiseerd, variërend van dorpsommetjes tot verdichting van het fietspadennet rondom dorpen, buiten de huidige begrenzing van het Nationaal Park. In dat verband worden in Hoogersmilde, Appelscha en Diever projecten gestimuleerd waarin dagrecreatieve activiteiten worden ontwikkeld. Hierbij zullen per dorp bestaande en nieuwe dagrecreatieve activiteiten worden gebundeld in een kwalitatief herkenbaar concept van toegangspoorten. Referentiegebied daarvoor is het Nationaal Park Hoge Kempen¹ in België, waarbij alle omliggende dorpen fungeren als poort met een bundeling van educatie en dagrecreatie (www.nationaalpark.be).

Een nieuw onderdeel in de duurzame economie rondom het Drents-Friese Wold is het kudde- en wildbeheer. Komende jaren wordt de samenwerking tussen terreinbeheerders, agrariërs, middenstand

¹Benefit enjoyment of the Parc: Nationaal Park Hoge Kempen België, Johan van den Bosch.

en restaurants versterkt, waarbij vlees van vee en wild in en rondom het Drents-Friese Wold onder een eigen label wordt verkocht en opgediend.

Om bezuinigingen op natuurbeheer de komende 10 jaar op te vangen wordt geïnvesteerd in nieuwe bronnen van inkomsten uit terreinbeheer. Terreinbeherende organisaties werken de komende 10 jaar aan initiatieven om met behulp van biomassa nog meer energie op te wekken. Dit kan worden gecombineerd met lagere beheerlasten doordat bijvoorbeeld houtsnippers en maaisel van kostenpost verschuiven naar opbrengsten. Exploitatielasten van publieke voorzieningen als zwembaden in de omgeving kunnen worden gedrukt als de inkoop van energie wordt gekoppeld aan dergelijke initiatieven rond biomassa. Uiteraard biedt dit kansen voor profilering en marketing van het Nationaal Park. Daarnaast zal in het Drents-Friese Wold de komende jaren nog hout worden geoogst, voor een groot deel door het dunnen van de blijvende bossen en door het omzetten van bos in open terrein. Ongeveer een derde van het Drents-Friese Wold heeft in de komende 10 jaar nog de doelstelling “bos met houtproductie”, overwegend in beheer bij Staatsbosbeheer en Maatschappij van Weldadigheid. De houtopbrengsten in het Drents-Friese Wold blijven een belangrijke bron van inkomsten voor beheerders. Om de omgeving optimaal bij het Park te betrekken zullen lokale ondernemers zoveel mogelijk bij het natuur- en recreatiebeheer in het Drents-Friese Wold worden betrokken. Het gaat dan bij voorbeeld om inscharing van vee van agrariërs of onderhoud van routes en paden door (recreatie)ondernemers.

Draagvlak en financiering

De huidige werkwijze van het Nationaal Park wordt vereenvoudigd en sterker dan voorheen gekoppeld aan het Nationaal Park Dwingelderveld en het Holttingerveld. Er wordt een duidelijker onderscheid gemaakt in de financiering van natuurbeheer, natuureducatie en recreatiebeheer en de verantwoordelijkheden daarbij van alle deelnemende overheden. Er komt daarbij sterker de nadruk te liggen op langjarig en duurzaam beheer door de terreinbeherende organisaties. Voor inrichtingsprojecten is de hoofdlijn uit dit BIP leidend en zijn de gemeenten primair het aanspreekpunt voor bewoners en ondernemers. Natuureducatie blijft voor zover mogelijk landelijk gekoppeld aan het Nationale Parken stelsel. Het IVN treedt daarin coördinerend op voor Nationaal Park Drents-Friese Wold. Het te verwachten tekort op middelen voor een goed beheer van recreatievoorzieningen wordt deels gedekt door invoering van het profijtbeginsel in het Nationaal Park. Het ligt daarbij voor de hand dit principe niet alleen voor het Drents-Friese Wold in te zetten maar voor de combinatie van Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en Holttingerveld.

=====

1 INLEIDING

Voor u ligt het concept beheer- en inrichtingsplan (BIP) van het Nationaal Park Drents-Friese Wold (NP DFW). Het Drents-Friese Wold is een bijzonder en uniek natuurgebied. Het is één van de grootste aaneengesloten bosgebieden in ons land met veel bijzondere dier- en plantensoorten. Bovendien is het in potentie één van de meest natuurlijke brongebieden voor schone beken en schoon grondwater in Nederland. Binnen het 6.000 hectare grote Drents-Friese Wold wisselen dicht bos, halfopen bos, beekdalen, heide en stuifzand elkaar af: met recht een grenzeloos woud. Dit bijzondere karakter is nationaal en internationaal erkend in de vorm van een Nationaal Park status en de status van Natura 2000 gebied. Het Drents-Friese Wold levert daarnaast in samenhang met het aantrekkelijke omliggende cultuurlandschap een flinke economische meerwaarde voor de omliggende dorpen en vakantiecentra.

1.1 Aanleiding en voorgeschiedenis

Nationale Parken zijn wereldwijd een begrip. Het eerste National Park ter wereld, Yellowstone, werd in 1872 ingesteld. In 1930 werd het eerste Nationaal Park in Nederland ingesteld: de Zuidelijke Veluwezoom. Inmiddels zijn in Europa alle Nationale Parken verenigd in EUROPARC. Nagenoeg alle Europese landen kennen Nationale Parken, die een belangrijk visitekaartje vormen voor de natuurlijke rijkdom van het betreffende land. Nederland telt inmiddels 20 Nationale Parken, die zijn verenigd in het Samenwerkingsverband Nationale Parken.

Op 23 mei 1996 heeft de minister van Landbouw, Natuur en Visserij het natuurgebied Drents-Friese Woud als “Nationaal Park in oprichting” aangewezen. Toen is ook het “Overlegorgaan Nationaal Park i.o. Drents-Friese Woud” geïnstalleerd. Dit Overlegorgaan had als eerste taak een “Beheer- en Inrichtingsplan” (BIP) voor het gebied op te stellen. Dat BIP kwam in 1998 gereed. Daarna heeft het Drents-Friese Wold, na goedkeuring van dit BIP door de minister, in 2000 de definitieve status Nationaal Park gekregen. De looptijd van een BIP is 10 jaar. In 2008 had dus een nieuw BIP moeten worden opgesteld. Dat dit voor het Drents-Friese Wold nog niet is gebeurd heeft te maken met de afspraken in het Overlegorgaan over de afstemming met het planproces Beheerplan voor het Natura 2000 gebied “Leggelderveld en Drents-Friese Wold”: het BIP volgt op het Beheerplan Natura 2000.

Op 4 november 2010 werd het 10-jarig bestaan gevierd van het Nationaal Park met een drukbezochte werkconferentie. Er is die dag veel informatie uitgewisseld en er zijn werkafspraken gemaakt over het thema “versterking economie door verduurzaming”. Het meer betrekken van de regionale economie bij het park en andersom was daarbij het kernpunt. Diverse afspraken zijn in uitvoering. Afspraak was dat de informatie en de werkafspraken uit de werkconferentie de komende planperiode zouden worden uitgewerkt in de inrichting en het beheer van het Nationaal Park en zijn omgeving. Daarvoor is dit nieuwe BIP het aangewezen en verbindend instrument. Het BIP houdt bovendien rekening met de

randvoorwaarden die onder andere in het Beheerplan Natura 2000 worden vastgelegd (zie bijlage 3). Het BIP is daarbij wel veel breder dan Natura 2000 voor wat betreft de thematiek: aan de ene kant omvat het BIP meer natuur- en landschapsdoelen dan alleen de Natura 2000 doelen, aan de andere kant bevat het BIP ook sociaaleconomische doelen voor de omgeving.

1.2 Opgave en thema's BIP 2012 - 2022

Het Nationaal Park Drents-Friese Wold werd aangewezen als Nationaal Park omdat het tot een exemplarisch voorbeeld kan uitgroeien van een bepaald soort natuur en landschap in Nederland en in Europa. Het gebied is daarbij vooral onderscheidend voor wat betreft de variatie en schaalgrootte, ruimte voor grootschalig en natuurlijk bos. Dit in combinatie met het gegeven dat binnen het Nationaal Park niet alleen beken liggen, maar ook hun brongebieden. Dat de regionale bevolking Nationale Parken van belang vindt, blijkt onder andere uit een recent panelonderzoek in Drenthe²

De rijksoverheid heeft m.i.v. 1 januari 2013 haar Nationale Parkenbeleid beëindigd. Het is aan de regio om hier verder invulling aan te geven. Deze regio vindt het een belangrijke opgave in het Nationaal Park voor de periode 2012 – 2022 om een **verbinding te leggen tussen de bijzondere natuur- en landschapswaarden enerzijds en sociaaleconomische doelen in het omringende gebied anderzijds**.

In het kader van het nieuwe BIP zijn in 2011 en 2012 in totaal negen publieksbijeenkomsten georganiseerd waarbij breed is verkend welke opgaven er vanuit bewoners en bedrijven liggen voor de komende 10 jaar. Ook de terreinbeheerders is gevraagd wat zij van belang vinden. De lantermijndoelen uit het BIP 1998 sturend: consistent en van lange adem.

² Opiniepeiling Drents Panel: "Drentse natuurbeleving"

Uit diverse gesprekken in het gebied zijn de volgende centrale thema's en opgaven benoemd voor de komende 10 jaar:

1. Inrichting en beheer van natuur en landschap

De nadruk ligt de komende 10 jaar op het instellen van een meer natuurlijk watersysteem en het stimuleren van een meer natuurlijke bosontwikkeling door de uitbreiding van de begrazing zowel in oppervlakte als in diersoorten. De opgaven vloeien onder andere voort uit Europese verplichtingen in het kader van Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water (KRW). In de afgelopen periode is het project "herstel waterhuishouding brongebied Vledder Aa" uitgevoerd evenals hydrologisch herstel van het Aekingerbroek. Er is de afgelopen periode veel onderzoek verricht naar het watersysteem (Geraedts e.a., 2012). Daarbij is duidelijk geworden dat voor het halen van de oorspronkelijk gestelde natuurdoelen ook de komende periode vooral nog veel watermaatregelen nodig zijn. Tenslotte streven we naar minder intensief en meer natuurlijker beheer met minder ingrijpen door de mens.

2. Educatie, communicatie en marketing

Marketing, communicatie en educatie zijn belangrijk voor maatschappelijk draagvlak voor het Nationaal Park. Er is over het algemeen tevredenheid over de wijze van communicatie in de afgelopen 10 jaar. De opgave is om de komende periode communicatie en natuureducatie sterker te verbinden met een goede gebiedsmarketing en de omgeving van het Nationaal Park. Bijvoorbeeld de middenstand in de dorpen om het Nationaal Park kunnen meer dan nu worden betrokken bij het uitdragen van de bijzondere kwaliteiten van het Drents-Friese Wold. Voor het aantrekken van toeristen en nieuwe ondernemers naar het gebied is een sterkere combinatie tussen marketing, communicatie en educatie van groot belang. Als het gaat om marketing kunnen verschillende Nationale Parken in het buitenland als voorbeeld dienen voor de wijze waarop dit beter kan. Een positief imago van het Nationaal Park is mede voorwaarde voor een sterke ecologie en economie. Er is al samenwerking op landelijk en noordelijk niveau en voor de komende jaren wordt het accent gelegd op het regionale schaalniveau Zuidwest-Drenthe en Ooststellingwerf.

3. Verduurzaming economie in en rondom het Nationaal Park

Een sterk park is gebaat bij een sterke economie. Een natuurgebied als het Drents-Friese Wold levert de regio banen op. Toerisme is een belangrijke pijler voor de lokale economie. In Westerveld is één op de vijf banen van de werkende bevolking afhankelijk van het toerisme. In Ooststellingwerf en in Midden-Drenthe is dit niet veel minder. Hoewel toerisme niet de enige economische factor is, is het wel de belangrijkste in en rondom het Nationaal Park. Daarnaast levert ook bosbouw, de zorgsector (Boschoord) en inschakeling van ondernemers bij terreinbeheer (o.a. agrariërs) werkgelegenheid op. Om het natuur- en recreatiebeheer in de toekomst mogelijk te blijven maken zal sterker worden gezocht naar een financieringsbasis vanuit het Nationaal Park en de regio. Dit kan heel goed samengaan met het versterken van een duurzame economie in en om het Drents-Friese Wold. Dat was ook één van de conclusies tijdens de werkconferentie bij het 10-jarig bestaan van het Nationaal Park. Voorbeelden zijn toerisme, zorg, bio-energie, productie van grondstoffen zoals hout en schoon water en wildbeheer.

4. Organisatie en financiering van beheer en inrichting binnen het Nationaal Park

De financiering van natuur, landschap en recreatie zal sterk veranderen gezien de bezuinigingen en decentralisatie van het rijksbeleid naar de provincies. Beheer en inrichting zal slimmer georganiseerd en gefinancierd moeten worden, waarbij provincies en gemeenten meer invloed krijgen in het Nationaal Park Drents-Friese Wold ten opzichte van de rijksoverheid. Een belangrijke opgave daarin is om meer concrete resultaten met elkaar te bereiken met minder bestuurlijke drukte.

1.3 Vorm en status BIP 2012

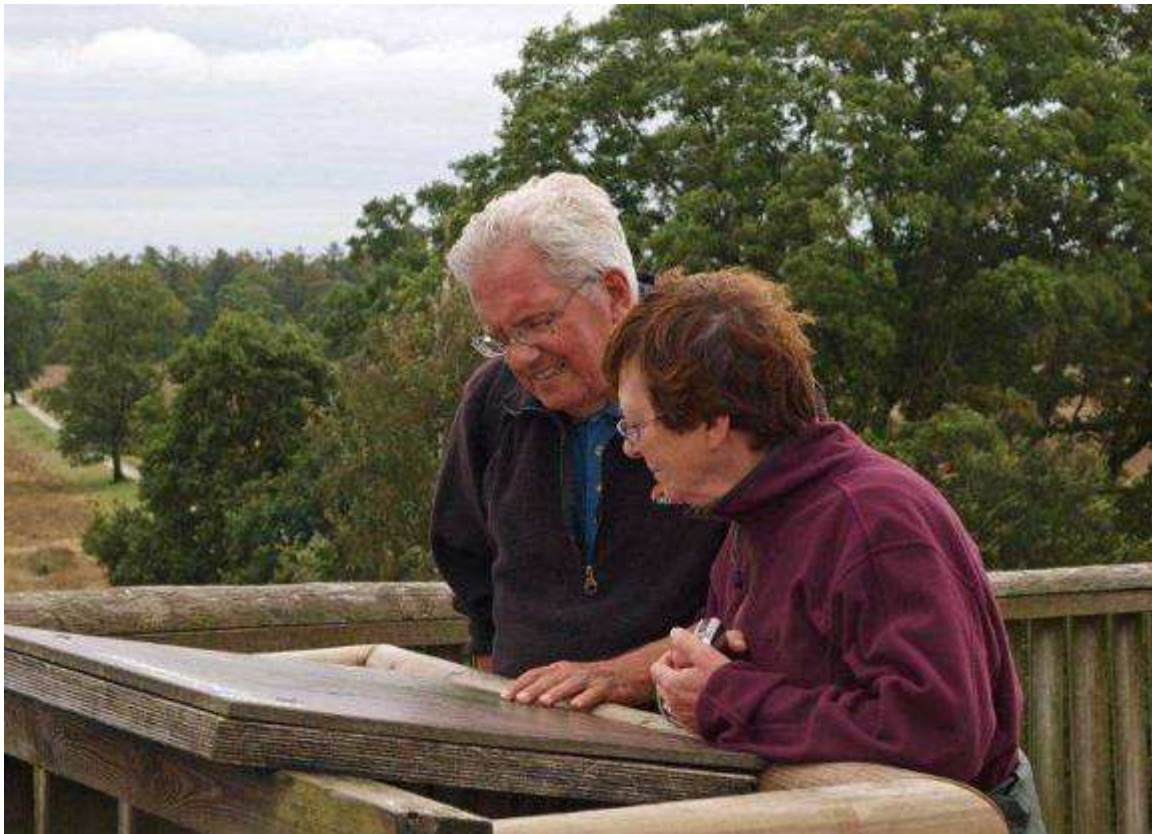
Het langetermijnperspectief voor natuur uit het BIP van 1998 blijft ongewijzigd het uitgangspunt. Dit langetermijnperspectief en de daarbij behorende achtergrondinformatie is voldoende beschreven in het BIP 1998. Het voor u liggende BIP 2012-2022 is dan ook compacter in vorm en inhoud en bevat

het programma voor inrichting en beheer tot 2022. De thema's beslaan natuur en landschap, educatie, communicatie en marketing en duurzame economie. Het beschrijft een gezamenlijke ambitie voor de komende 10 jaar op deze thema's van de samenwerkende overheden en beheerders. Het BIP is in vergelijking met het Beheerplan Natura 2000 weliswaar niet wettelijk, maar wel integraler en bevat naast natuuropgaven ook opgaven voor de regionale economie. De inhoud van het BIP is voor wat betreft het natuurdeel afgestemd op het Beheerplan Natura 2000.

Het Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold stelt het BIP vast als gezamenlijke agenda met oplossingsrichtingen voor beheer en inrichting de komende 10 jaar. Het is aan de samenwerkende partijen in het Overlegorgaan zelf om deze oplossingsrichtingen hard te maken. Vanuit een gemeentebestuur redenerend zal deze de visie op hoofdlijnen delen, maar zich het recht voorbehouden om een separaat onderbouwd voorstel aan de raad voor te leggen ten aanzien van uitvoerings- of besluitvormingsonderdelen. Uiteindelijk beslist een Raad van Toezicht of een gemeenteraad hierover. Het BIP biedt deze ruimte.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat de visie voor de lange termijn. Hoofdstuk 3 schetst de visie voor zowel de korte als lange termijn. In hoofdstuk 3 worden de maatregelen voor de periode 2012 – 2022 weergegeven. Hoofdstuk 4 ten slotte beschrijft de organisatie en financiering. In bijlage 1 treft u een historisch perspectief aan van het Drents-Friese Wold. Bijlage 2 de uitkomsten van de startbijeenkomsten met bewoners, ondernemers, gebruikers en beheerders op basis waarvan de opgaven zijn benoemd. Beleidskaders kunt u vinden in het Beheerplan Natura 2000, Omgevingsvisie Drenthe, Streekplan Fryslân en de diverse ruimtelijke en economische beleidsplannen van gemeenten³.

³ Internetsite provincies Drenthe en Fryslân en gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe.

2 VISIE

2.1 Visie lange termijn

Het langetermijn beeld is een voor Nederlandse begrippen zo natuurlijk mogelijk gebied. Dat wil zeggen dat **natuur**, binnen bepaalde grenzen, zoveel mogelijk haar gang kan gaan. Regenwater kan op natuurlijke manier wegzakken naar het grondwater en wordt zo weinig mogelijk via kunstmatige sloten afgevoerd. Het grondwater stijgt op termijn weer tot een hoger en meer natuurlijk peil. Bossen worden op termijn zoveel mogelijk met rust gelaten, waardoor er variatie en een hoge mate van natuurlijkheid ontstaat. Grote grazers en wild zwerven in kuddes of roedels door het natuurlijk bos op zoek naar voedsel. Het zand in de Kale Duinen mag weer stuiven. Het Drents-Friese Wold wordt op lange termijn in het “aangeharkte Nederland” één van de weinige gebieden in Nederland waar een wildernisbeleving mogelijk is.

Maar het landschap in de omgeving van het Nationaal Park Drents-Friese Wold is eveneens bijzonder. Een bijzonder contrast met het verder te ontwikkelen natuurlijk bos vormen de kleinschalige es- en verveningsdorpen en het bijbehorende landschap er omheen. Dorpen als Doldersum, Diever, Hoogersmilde en Appelscha vertellen het verhaal van boeren, ontginners en bosbouwers uit de afgelopen eeuwen. Recent is de bijzondere geschiedenis van de koloniën van Weldadigheid (Veenhuizen en Frederiksoord) genomineerd voor de Unesco Werelderfgoedlijst.

De bijzondere natuurwaarde van het Drents-Friese Wold schept ook verplichtingen. Onze Nationale Parken vertellen **het verhaal van de Nederlandse natuur**. Het Drents-Friese Wold vertelt het verhaal van een zo natuurlijk mogelijk bos van de zandgebieden in Nederland. Om dit verhaal te vertellen aan bewoners en toeristen, ouderen en kinderen is natuureducatie, communicatie en marketing nodig. De visie daarbij is dat op termijn iedere generatie van jong tot oud uit de omliggende dorpen, steden, campings en vakantieparken ooit kennis heeft kunnen maken met de bijzondere natuurwaarde van het Drents-Friese Wold. Bewoners, toeristen en ondernemers voelen zich steeds sterker verbonden met het gebied. Om die reden wordt het Nationaal Park in dit BIP niet alleen beschouwd als het natuurgebied *sec*, waar het vorige BIP eigenlijk alleen om ging, maar wordt het aangevuld met een grote schil eromheen. Juist die samenhang is van belang voor de lokale economie.

Juniorrangers Nationaal Park Drents-FrieseWold

Tenslotte is rondom het Drents-Friese Wold op termijn mede dankzij de hiervoor genoemde punten een **duurzame economie** ontstaan. Naar verwachting zal de werkgelegenheid in en rondom het park binnen enkele decennia nog sterker dan nu afhankelijk zijn van het Nationaal Park. De regio is mede op de kaart gezet vanwege de Nationale Parken Drents-Friese Wold, Dwingelderveld, Weerribben-Wieden en Holtigerveld, Fochteloërveen en de cultuurhistorisch belangrijke gebieden rond Veenhuizen en Frederiksoord. Tussen deze natuurgebieden bevindt zich een toeristisch zeer aantrekkelijk cultuurlandschap met daarbinnen Unesco werelderfgoed en enkele van de mooiste dorpen in Nederland.

Horeca in Diever

2.2 Visie 2022

In de komende 10 jaar zal het Nationaal Park Drents-Friese Wold, ondanks bezuinigingen van de overheid, blijven bestaan. Er gaat wel veel veranderen voor bewoners en bezoekers van dit gebied. Enerzijds wordt er waar mogelijk bespaard op eenmalige en jaarlijkse lasten. Anderzijds zal het profijtbeginsel worden ingevoerd. Het principe daarbij is een zo evenredig mogelijke bijdrage naar rato van gebruik.

Uitkijktoren Kale Duinen

Het Nationaal Park Drents-Friese Wold verbindt verschillende sectoren in en rondom het park met elkaar en met de ruimere omgeving van het park. Meer dan de afgelopen 10 jaar wordt daarbij de verbinding gelegd met gebieden als het Dwingelderveld, Weerribben-Wieden, Holtingerveld, Fochteloërveen/Veenhuizen en Frederiksoord. Er is een sterke relatie tussen natuur, educatie, communicatie, marketing, economie en organisatie binnen dat regionale verband.

Het Drents-Friese Wold is de afgelopen eeuwen voortdurend in verandering geweest en zal ook in de toekomst weer veranderingen doormaken. Maatschappelijke veranderingen zullen hun invloed hebben op het gebied zoals ze dat ook de afgelopen honderden jaren hebben gehad. Functies als zorg, recreatie, verkeer, landbouw, waterwinning en houtteelt zijn alle sterk onderhevig aan veranderende maatschappelijke behoeften. Het is de uitdaging om de natuurlijke basis van het gebied daarbij continu en op lange termijn zoveel mogelijk te behouden en te versterken. Ook landschap, cultuurhistorie en archeologie kunnen daarvan meeprofiteren en andersom.

De opgaven op het gebied van beheer en inrichting zijn te clusteren en wel op de volgende wijze (zie ook volgend schema):

1. Het Drents-Friese Wold is primair een **natuur**gebied. De productie van voedsel en grondstoffen is daaraan ondergeschikt: De bijzondere natuurwaarden vormen de basis.
2. De bijzondere natuurwaarden van het Drents-Friese Wold maken vervolgens met steun van **natuureducatie** en marketing ook een sterkere duurzame economie mogelijk en omgekeerd;
3. De bijzondere natuurwaarden van het Nationaal Park Drents-Friese Wold hebben voordeel bij sterke en **duurzame economie** in omliggende dorpen en steden;
4. En door een sterke en duurzame economie kan beheer en inrichting ook weer slimmer worden **georganiseerd en gefinancierd**.

Om bovengenoemde redenen wordt het Nationaal Park nu **breder gedefinieerd**: inclusief de maatschappelijke en fysieke omgeving. Het wordt op die manier veel meer dan in het verleden mogelijk om ecologie en economie op een voor beide profijtelijke wijze aan elkaar te verbinden. Het volgende schema geeft deze relatie weer.

Visie NP DFW 2022

2.2.1 Natuur en Landschap 2022

Wensbeeld Lange termijn (2100)

Voorop staat dat het in 1998 geschetste streefbeeld voor 2100 onveranderd de horizon vormt waar binnen het Nationaal Park Drents-Friese Wold naar toe wordt gewerkt. Voor het grootste deel van het Drents-Friese Wold geldt: herstel van natuurlijke processen onder begeleiding van de mens waar dat nodig is. Dat betekent meer natuurlijk bos met veel variatie van jonge en oude bomen van overwegend inheemse soorten. Kruidlaag, struiklaag en kroonlaag zijn goed ontwikkeld. Omgevallen bomen en overig dood hout blijven in het bos achter. In het bos wordt natuurlijke variatie bevorderd door begrazing door runderen, schapen, paarden, reeën, wisenten, edelherten en wilde zwijnen.

In de bovenloop en middenloop van de de Vledder Aa stroomt schoon en helder water. In natte tijden is sprake van overstromingen op plaatsen waar dat kan en in droge tijden kan de beek uiteindelijk

droog vallen in delen van de bovenloop. Waar in de oorspronkelijke situatie het hoogveen zorgde voor hoge grondwaterstanden gebeurt dit nu door een uitgekiende hydrologische inrichting. Herstel van hoogveen is in gang gezet maar speelt nog geen rol bij de waterberging. Hoogveen groeit langzaam en het zal eeuwen vergen voordat hoogveen weer een rol van betekenis voor het landschap zal spelen. Door de ingezette vernatting is in een aantal vennen de hoogveenvorming met een keur aan veenmossen en andere kenmerkende planten al goed op gang gekomen. Slechts in beperkte delen van het Drents-Friese Wold blijft de mens ingrijpen. Dit zijn dan met name de heidevelden in combinatie met vennen (oa. Doldersummerveld en delen van Wapserveld), historische elementen (Vloeiweide bij Wateren) en de zandverstuivingen (Kale Duinen). Deze zijn ontstaan als gevolg van menselijk handelen en vragen daarom een blijvend beheer door de mens. De wind zorgt op de Kale Duinen telkens weer voor nieuwe patronen in het stuifzand. Meer dan 150 vennen liggen verspreid door het hele gebied. Een aantal daarvan, zoals de Ganzenpoel, herbergen veel zeldzame planten en dieren waardoor ze landelijk en Europees van grote waarde zijn. Alles bij elkaar voldoende aanleiding om het Drents-Friese Wold als Natura 2000 gebied te benoemen, een predicaat voor Europese topnatuur!

Wespendif

De wespendif is binnen de roofvogels een buitenbeentje. In plaats van dode of levende zoogdieren of vogels te eten, beperkt het dieet van de wespendif zich tot insecten en meer in het bijzonder, tot wespen. Qua uiterlijk lijkt de wespendif op een buizerd. De kop en snavel zijn echter kleiner waardoor de kop van de vogel in de vlucht wel wat wegheeft van een duif. Het is een typische zomer- en bosvogel. Wespendifen keren pas uit Afrika terug als het blad alweer aan de bomen zit. Hun leven speelt zich voornamelijk in en boven het bos af waardoor de vogel lastig is waar te nemen. Wespendifen broeden en foerageren het liefst in loofbossen of gemengde bossen met oude bomen. Met hun poten graven ze op de grond of in vermolmd hout wespennesten op. Alhoewel ze niet immuun zijn voor wespenteken ondervinden ze weinig last van de wespen die hun nest verdedigen. In het Drents-Friese Wold broeden gemiddeld zo'n 2 tot 3 paar verspreid over het bos. Dit aantal is de laatste jaren redelijk constant.

De door de provincies Drenthe en Fryslân gestelde natuurdoelen in het Nationale Park zijn in 2100 gehaald met een doelmatige inzet van middelen. De schaarser wordende overheidsmiddelen hebben voor het Drents-Friese Wold niet geleid tot een lagere natuurambitie, maar er is andersom gewerkt aan het halen van de gestelde natuurambitie met beperktere middelen. Er is voortdurend gestreefd naar een zo efficiënt mogelijk beheer. Daarbij zijn eenmalige inrichtingsmaatregelen voorafgegaan aan een extensiever beheer. Doordat het gebied namelijk eerst optimaal voor de natuur is ingericht, kan daarna meer dan voorheen de natuur zelf zijn werk doen zonder al te veel beheer door mensen.

Wensbeeld 2022

De komende 10 jaar zijn mede bepalend voor het realiseren van het lange termijn perspectief 2100. Natuurbeheer vergt een lange adem en een consistente aanpak over meerdere generaties.

De komende periode tot 2022 staan primair in het teken van het inrichten van een veel natuurlijker watersysteem. De nog resterende sloten en watergangen worden voor een groot gedeelte gedempt. Na het project "herstel waterhuishouding brongebied Vledder Aa" in 2003 gaat het project "beekherstel middenloop Vledder Aa" van start. Van groot belang voor de voeding van dit beekstelsysteem is het instellen van een meer natuurlijke waterhuishouding in het brongebied. Het gaat dan vooral om de Oude Willem. De voorgenomen beëindiging van de verdrogende werking van de waterwinning Terwisscha zal op langere termijn het sluitstuk vormen op het hydrologisch verbeterprogramma.

Bij het herstel van een natuurlijk watersysteem hoort ook de al ingezette omvorming van de naaldbossen naar een meer natuurlijk gemengd bos en loofbos. Het nu nog dominante naaldbos met sparren, dennen en lariksen wordt geleidelijk omgevormd naar meer natuurlijk gemengd bos en loofbos met geleidelijke overgangen naar de heidevelden en de beekdalen. Overigens zullen grote delen van het Drents-Friese Wold ook na omvorming in 2022 nog een groot aandeel grove den kennen. Door de omvorming van naaldbos naar gemengd bos en de omvorming van bos naar open terrein, maar ook door het blijven dunnen van de resterende naaldbossen zal er de komende 10 jaar nog steeds sprake zijn van een substantiële houtoogst.

Bij een zo natuurlijk mogelijk bos hoort ook een natuurlijke begrazing zoals die van oorsprong ook in de natuurlijke bossen van Noordwest Europa voorkwam. In het wensbeeld voor de komende 10 jaar volgt de natuurlijke begrazing op het hiervoor beschreven herstel van de waterhuishouding en de bosvorming. Het streefbeeld is een zo natuurlijk mogelijk evenwicht tussen aangroei en begrazing. Te snelle invoering van natuurlijke begrazing met te veel dieren kan spontane kieming van loofbomen en daarmee de natuurlijke variatie onderdrukken. Voor het beheer betekent dit een gedoseerde inzet van zo natuurlijk mogelijke runder- en paardenrassen, te beginnen in die terreinen waar er al een gevarieerder en natuurlijker bos is ontstaan zoals in Berkenheuvel. In deze al meer natuurlijke bossen is het van belang de komende jaren te starten met begrazingsbeheer in lage dichtheden en in grotere eenheden. Het doel is om de komende 10 jaar een groot aaneengesloten begrazingsgebied te realiseren bestaande uit Berkenheuvel, de Hertenkamp, het Wapserveld en op termijn ook het Dieverderzand. Dit vanuit de visie om heidebeheer en bosbeheer meer vloeiend in elkaar te laten overgaan zonder dat dit ten koste gaat van de openheid en bijzondere kwaliteiten van heidegebieden als het Wapserveld. Dat is overigens ook niet wenselijk gezien de doelstellingen op het gebied van Natura 2000 voor dergelijke terreinen. Door het instellen van dergelijke grotere graasgebieden verdwijnen veel tussenliggende rasters, iets wat aansluit bij de wens van recreanten.

Het wensbeeld voor 2022 voorziet behalve in de al genoemde vergroting van natuurlijke begrazing ook in het herbergen van wilde grazers, zoals edelhert, damhert, mogelijk wisent en wild zwijn. Dit is vanuit het oogpunt van natuurbeheer niet zozeer een prioriteit voor de komende 10 jaar, maar wel op lange termijn. Voor de komende 10 jaar bieden experimenten op dit vlak wel volop kansen bij de verbinding tussen mens en natuur. Groot wild zorgt, als zichtbaar onderdeel van rewilding, voor een unieke natuurbeleving bij bezoekers van Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Soorten als het edelhert en de wisent spreken nu eenmaal meer tot de verbeelding dan runderen en paarden.

De uitkomsten van de informatieavonden in het kader van dit BIP geven aan dat de mensen liever geen rasters in of om het park zien. Er is daarbij overigens veel verschil tussen rasters. De ook nu al gebruikte veerasters bestaan uit paaltjes met daartussen één of twee draden waar de mens zo overheen stapt of via veeroosters kan passeren. Een dergelijk veeraster lijkt ook voor de Wisent geschikt. Maar een raster voor edelherten is minimaal 2 meter hoog. Het wensbeeld voor 2022 is een Nationaal Park met zo weinig mogelijk (zichtbare) rasters. Er komen om meerdere redenen hoe dan ook geen permanente rasters voor edelherten. Om op termijn wilde soorten als edelhert of wild zwijn onderdeel te laten uitmaken van de natuurlijke begrazing zal het huidige nulstandbeheer in de provincie Drenthe en Fryslân moeten worden aangepast. Zodra deze dieren momenteel bijvoorbeeld via Duitsland in de provincie Drenthe geraken, moeten ze verplicht worden afgeschoten (nulstandbeheer). In het wensbeeld 2022 is dit huidige beleid afgeschaft en vervangen door een vergoedingsregeling voor door wilde dieren veroorzaakte schade in combinatie met gericht afschotbeleid.

2.2.2 Educatie, communicatie en marketing 2022

In 2022 kent het Drents-Friese Wold als natuurgebied een herkenbaar profiel. Dit profiel wijkt voor wat betreft natuurlijkheid duidelijk af van alle (minder natuurlijke) bossen in Nederland, Duitsland en België. Het centrale thema in 2022 is rewilding in de brede zin: wildernis en natuurkrachten die daaraan ten grondslag liggen: water, wind, leven en doodgaan van flora en fauna, inclusief zwervende kuddes. Daarmee ontstaat ook een buitengewoon spannend contrast met het aantrekkelijke, sterk door de mens beïnvloede cultuurlandschap rondom dit "Woud zonder grenzen". Deze essentie vormt het verhaal van de natuur in het Drents-Friese Wold zoals dat de komende 10 jaar wordt uitgedragen.

Wat betreft communicatie en natuureducatie activiteiten is de koers van de afgelopen 10 jaar ook het wensbeeld voor de komende 10 jaar, maar wel met enkele belangrijke wijzigingen. Deze wijzigingen hebben dan vooral betrekking op het toepassen van sociale media, digitale communicatie in het algemeen en het nog laagdrempeliger maken van communicatie en natuureducatie. Het in contact brengen van mensen met de natuur blijft één van de beleidsuitgangspunten van de overheden en terreinbeheerders. Gezondheid en duurzaamheid zijn daarbij belangrijke uitgangspunten. Communicatie en educatie blijft één van de belangrijkste activiteiten van het Nationaal Park. In de komende periode zal dan ook wederom een beroep worden gedaan op de expertise van het IVN voor coördinatie van het programma communicatie en educatie en de afstemming met de andere Nationale Parken en Nationale Landschappen op dit terrein.

De belangrijkste nieuwe koers in het wensbeeld 2022 betreft de koppeling tussen communicatie, natuureducatie en marketing in regionaal verband. De samenwerking tussen terreinbeheerders, IVN en gemeenten in de trits natuureducatie, communicatie en marketing wordt versterkt door allerlei activiteiten. Het verhaal van de natuur gaat de content vormen in de regiomarketing door gemeenten en beide provincies. Het IVN blijft uitvoering geven aan het landelijke basisprogramma Communicatie & Educatie voor de gezamenlijke Nationale Parken. Het IVN werkt het educatieprogramma ieder jaar uit in een concreet programma met activiteiten voor scholen, omwonenden, recreanten en toeristen, recreatieondernemers en vrijwilligers. Meer en meer worden ondernemers betrokken bij de uitvoering van projecten. Het netwerk van gastheren vormt een belangrijk intermediair richting recreanten en toeristen.

Ook in 2022 is het Nationaal Park Drents-Friese Wold nog herkenbaar als samenhangend gebied zoals is ingesteld in 2000. Maar meer dan voorheen hoort de randzone om de huidige begrenzing heen bij het Nationaal Park. En meer dan voorheen wordt er een koppeling gelegd met de andere waardevolle gebieden in de omgeving.

In 2022 maken de omliggende dorpen veel sterker een onderdeel uit van het Nationaal Park. Hiervoor is het nodig dat er continu aandacht is voor draagvlak bij omwonenden. Voldoende draagvlak is voor het park wenselijk in de vorm van begrip, trots en actieve steun. Draagvlak is van belang om het park goed te kunnen beheren: dat regels om natuur te beschermen worden nageleefd, dat nieuwe maatregelen en ontwikkelingen vlot tot stand kunnen komen en dat er, indien nodig, een beroep op de hulp van vrijwilligers mogelijk is. De lokale bevolking en ondernemers vormen ook het visitekaartje voor bezoekers uit binnen- en buitenland. Die voelen zich meer welkom als lokale mensen een positief geluid over hun gebied kunnen laten horen. Anderzijds realiseert de lokale bevolking zich ook terdege dat het Park fungeert als belangrijke motor voor de lokale economie. In de communicatiestrategie richten we ons dan ook op het behouden en versterken van de steun van de bevolkingen op de zorg dat zij trots op het Nationaal Park (kunnen) zijn en dat ze besef hebben van zowel de belangrijke ecologische als de economische waarde van het park. Bezoekers krijgen al bij de ingangen van de dorpen het gevoel dat ze een Nationaal Park inrijden. Dat heeft ook consequenties voor de samenwerking tussen het Nationaal Park en de middenstand in de dorpen. Dit is in 2022 duidelijk van de grond gekomen door middel van diverse samenwerkingsprojecten en de Nationaal Park producten zijn bij wijze van spreken in elk dorp bij de plaatselijke middenstand te koop. Opbrengsten daaruit komen voor een deel ten goede aan de middenstand en voor een deel aan het Nationaal Park. Het netwerk van recreatie gastheren is verder uitgebreid is er een intensieve samenwerking met deze groep. Arrangementen en productontwikkeling in de recreatiesector bevorderen de samenwerking tussen de ondernemers en samen vertellen zij; *'Het verhaal van de Nederlandse Natuur'* en dragen zo

bij tot een duurzame, gezonde samenleving. De vernieuwde marketinginspanningen, gericht op rewilding, hebben er in 2022 ook voor gezorgd dat het aantal overnachtingen rondom het Nationaal Park sinds 2012 weer is toegenomen.

2.2.3 Duurzame economie 2022

Door consistent natuurbeheer, aansprekende natuureducatie en een daaraan gekoppelde marketing wordt de economie rondom het Nationaal Park de komende 10 jaar sterker en duurzamer. De start werd hiervoor gelegd tijdens de werkconferentie ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het Nationaal Park in 2010. Daar werd de basis gelegd onder vier uitwerkingsrichtingen van een duurzame economie: duurzame recreatie, biomassa en grondstoffen, duurzame landbouw en gezondheid. In 2022 zal toerisme hierin de belangrijkste economische drager zijn. Meer dan een kwart van alle banen in dorpen rondom het Drents-Friese Wold zal naar verwachting direct en indirect gerelateerd zijn aan toerisme.

In 2022 is de onderhoudssituatie van bestaande recreatievoorzieningen in het Nationaal Park kwalitatief goed en is de als gevolg van bezuinigingen dreigende achteruitgang voorkomen. In 2022 zijn er vooral in de dorpen nieuwe op dagrecreatie gerichte voorzieningen ontwikkeld, gekoppeld aan het Nationaal Park. Hierdoor is een kwaliteitsimpuls uitgegaan van het Nationaal Park en zijn er allerlei initiatieven op het gebied van **duurzame recreatie** die inspelen op de bijzondere natuurlijke kwaliteiten van het Drents-Friese Wold: “benefit enjoyment of the parc⁴”. Zo wordt het beheer van recreatieve voorzieningen in 2022 in het gebied voor een deel gedragen door inbreng van menskracht en middelen van gebruikers en ondernemers in een recreatiefonds. Als gevolg hiervan is er in 2022 ook een sterkere medezeggenschap van gebruikers en ondernemers bij de kwaliteit van fiets-, wandel- en ruiterspaden. Met het recreatiefonds zijn voorzieningen rond de dorpen in 2022 uitgebreid met dagrecreatie, nieuwe fietsverbindingen en korte ommetjes. Er zijn mede door de nieuwe koers ook nieuwe ondernemers in het gebied neergestreken die investeren in een kwaliteitsverbetering van het toeristische product. Ondernemers⁵ zijn in 2022 zoveel als mogelijk ingezet bij zowel natuur- als recreatiebeheer. Het feit dat ondernemers actief betrokken zijn bij duurzame recreatie, wordt ook actief gecommuniceerd en komt tot uiting in gezamenlijk initiatieven.

Maar een duurzame economie is niet alleen afhankelijk van inkomsten uit toerisme. In 2022 is er rondom het Drents-Friese Wold een versterkte economie rondom **biomassa en grondstoffen**, waarbij bijvoorbeeld houtsnippers en maaisel zorgen voor energieopwekking en verwarming bij publieke en toeristische voorzieningen als zwembaden. Mede hierdoor is er sprake van een verdere verduurzaming van de economie. Houtsnippers en maaisel hoeven niet langer over grote afstanden te worden getransporteerd, exploitatielasten van publieke voorzieningen kunnen worden gedrukt en de al bestaande inkoop van energie wordt omgebogen ten gunste van natuurbeheer door de terreinbeherende organisaties binnen het Nationaal Park. Uiteraard biedt dit ook kansen voor de profilering en marketing van het Nationaal Park. Daarnaast zal in het Drents-Friese Wold ook in 2022 jaarlijks nog een flinke hoeveelheid hout worden geoogst. In totaal kent ongeveer een derde van het Drents-Friese Wold voor de komende 10 jaar nog de functie “bos met houtproductie”, overwegend in beheer bij Staatsbosbeheer.

Een nieuw onderdeel in de duurzame economie rondom het Drents-Friese Wold is de koppeling tussen grote grazers, natuurbeleving en streekproducten: de economie van het wild. De komst van kuddes grote grazers als edelherten en wisenten kunnen voor de lokale economie uiterst profijtelijk zijn blijkt uit ervaringen in binnen- en buitenland (Innovatienetwerk Groene Ruimte, 2012). De aanwezigheid en beleving van groot wild genereert nieuwe mogelijkheden voor toeristische diensten en producten. De samenwerking tussen terreinbeheerders, agrariërs en restaurants is in 2022 versterkt, waarbij vee en wild in en rondom het Drents-Friese Wold onder een eigen label wordt verkocht en opgediend. In 2012 was overigens de helft van al het vee in de natuurterreinen van het Drents-Friese Wold in eigendom bij particulieren en agrariërs uit de streek via losse contracten.

Natuur heeft een positieve uitwerking op de mens. In 2022 realiseren zorgverzekeraars zich nog meer dan nu dat het investeren in de natuur hen een aanzienlijke besparing oplevert in de gezondheidskosten. In 2022 maakt het thema Natuur en Gezondheid een vast onderdeel uit van het

⁴Citaat van Johan van den Bosch van Nationaal Park Hoge Kempen tijdens viering 10 jarig bestaan NP DFW

⁵ Agrariërs, recreatieondernemers, dienstverleners, loonbedrijven

activiteitenprogramma van het Nationaal Park, mede gefinancierd door zorgverzekeraars. Ook voor (recreatie) bedrijven biedt de koppeling tussen natuur, bewegen en gezondheid volop kansen. Zo is het aantal buitensportactiviteiten toegenomen aan de rand van het Nationaal Park en is daarbij sterker dan voorheen de koppeling met gezondheid gelegd.

2.2.4 Draagvlak en financiering

Het Nationaal Park is erin 2022 behalve voor de natuurook voor mensen “as a public park or pleasuring ground for the benefit and enjoyment of the people”. Deze grondgedachte van de eerste Amerikaanse parken moet ook toegepast worden op het Drents-Friese Wold en dat betekent dat het gebied van de mensen is die er wonen, werken, recreëren en op bezoek komen. Toepassen van de grondgedachte betekent een verbrede doelstelling dus meer in vergelijking met de regionale parken elders in Europa waar de dorpen onderdeel uitmaken van het park. Het Drents-Friese Wold is topnatuur samen met de andere 19 nationale parken als 1 stelsel Nationale Parken Nederland.

Draagvlak wil zeggen meer betrekken van bewoners, ondernemers en lokale bestuurders in een nieuwe organisatorische opzet. De taak van het Nationaal Park is naast het blijven garanderen van de topnatuur, het faciliteren, ook financieel, van vernieuwende initiatieven van bewoners, ondernemers en lokale bestuurders. Vanwege decentralisatie door het Rijk van natuur en Nationale Parken naar de provincies verandert met de organisatie ook de financieringsstructuur. De provincie Drenthe wil de parken in Zuidwest-Drenthe meer in samenhang gaan benaderen. De provincie Fryslân laat hierbij voor wat betreft het Drents-Friese Wold het initiatief bij de provincie Drenthe. Een voorwaarde hierbij is participatie en inbreng van de overige gebiedspartners.

Het wensbeeld 2022 is dat bezuinigingen en het terugtrekken van de Rijksoverheid niet heeft geleid tot een achteruitgang van de bijzondere kwaliteiten van het gebied voor natuur en de mens. Er is wel een sterkere noodzaak ontstaan om het Nationaal Park slimmer te organiseren en financieren. De organisatie en financiering van de drie gebieden Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en het Holtigerveld is in 2022 sterker aan elkaar gekoppeld. Voor wat betreft de organisatie is deze koppeling een efficiëntieslag. Niet alleen voor de ambtelijke ondersteuning, maar ook wat betreft het aantal overleggen van bestuurders. Voor wat betreft financiering biedt deze koppeling ook de nodige kansen, met name voor wat betreft de verbinding met een duurzame economie. Daarbij kan onder andere gedacht worden aan het opschalen van het recreatiefonds voor het Drents-Friese Wold naar een hoger schaalniveau. Momenteel wordt een koppeling tussen het Drents-Friese Wold, Dwingelderveld en Holtigerveld onderzocht. Door deze opschaling doen zich kansen voor om te komen tot de instelling van een gebiedsfonds vergelijkbaar met dat van Nationaal Park Drentsche Aa. Op projectniveau moet vervolgens lokale betrokkenheid worden geborgd zoals dat de afgelopen periode is opgebouwd.

Voor wat betreft de financiering van het Nationaal Park Drents-Friese Wold wordt onderscheid gemaakt tussen natuurbeheer, natuureducatie en duurzame economie.

Thema	Beheerlasten per jaar	Financiers en trekkers
Natuurbeheer	€ 1,2mln	Provincie Drenthe en Terreinbeheerders
Natuureducatie, communicatie en marketing	€ 0,2 mln	IVN (via Rijk), gemeenten en terreinbeheerders
Duurzame economie en recreatiebeheer	€ 0,6 mln	Gemeenten, terreinbeheerders, provincie en gebruikers en ondernemers via recreatiefonds.

Het wensbeeld voor 2022 is dat in ieder geval de huidige beheerlasten ook de komende 10 jaar financieel kunnen worden gedragen. Daarbovenop is het de wens om door slimmer organiseren en financieren minimaal € 0,15 mln vrij te spelen voor nieuwe ontwikkelingen en voorzieningen. Dat zal mede afhankelijk zijn van de invoering van het eerder genoemde profijtbeginnsel.

Edelhert

Zonder ingrijpen van de mens zou Nederland overwegend een bosgebied zijn, zoals het ooit ook was. Typische grazers in bossen zijn de edelherten. In Nederland is het edelhert het grootste in het wild levende landzoogdier. Mannetjes dragen een gewei dat steeds groter wordt naarmate het dier ouder wordt. Edelherten eten gras, zegen, blad en knoppen van bomen, knollen, wortels, vruchten en zaden. Het zijn herkauwers die hun menu aanpassen aan het aanbod van de omgeving en het seizoen. Als grazers leven edelherten vooral in open gebieden als beekdalen, graslanden en heidevelden, maar wel in de nabijheid van bossen waarin ze zich terug kunnen trekken. Ze zorgen voor de nodige variatie en verjonging van het bos. In Nederland komen ze voor op de Veluwe, waarbij ze via de in 2012 gerealiseerde ecodeucten het Veluwemassief kunnen verlaten. In de Oostvaardersplassen leven ze binnen omheiningen zodat ze niet kunnen uitzwermen. De aantallen worden door middel van afschot gereguleerd. Door migratie van dieren uit populaties in Duitsland (Bentheim en Dammerwald) duiken Duitse edelherten ook steeds vaker op in het oosten van het land. Voor het Drents-Friese Wold zou het edelhert een welkome aanvulling zijn op de al aanwezige grazers. Hun aanwezigheid zorgt voor extra variatie in het bos en vormt een extra attractie voor de bezoekers van het Nationale Park.

3 MAATREGELEN EN UITVOERING

Het vorige hoofdstuk beschreef het wensbeeld, oftewel de ambitie voor 2022. In dit hoofdstuk leest u welke maatregelen nodig zijn om deze ambitie te halen.

3.1 Natuur: meer ruimte en minder beheer

De in deze paragraaf beschreven maatregelen zijn aan het eind van de paragraaf samengevat in een kaartbeeld. Voor de komende 10 jaar zal op de eerste plaats ingezet worden op maatregelen ter verbetering van de waterhuishouding. Uitgangspunt is om het oorspronkelijke bekensysteem zoveel mogelijk te herstellen met twee bovenlopen: vanuit de Oude Willem en het Aekingerbroek. Beide sluiten aan op de middenloop van de Vledder Aa. Dat is nodig omdat regionaal nog steeds sprake is van toenemende verdroging. Het natter worden van de heide resulteert bovendien in een uitbreiding van vochtige heide. Het omvormen van naaldbos naar loof- en gemengd bos zal verder gaan evenals de uitbreiding van het stuifzandgebied van de Kale Duinen. Om de heidegebieden en stuifzanden open te houden en om afwisselende overgangen van bos- naar hei en beekdal in stand te houden zal de begrazing worden uitgebreid naar grotere eenheden waarbij zo veel mogelijk rasters verdwijnen. Naast huisvee als runderen en schapen zullen ook wilde grazers als ree, edelhert, wild zwijn en mogelijk wisenten een prominente rol gaan spelen bij de begrazing.

De komende 10 jaar wordt gewerkt aan een verdere verbetering van de hydrologie. Het doel is om zo veel mogelijk het oorspronkelijke bronsysteem van de Vledder Aa te herstellen. In de huidige situatie is er sprake van verdroging die wordt veroorzaakt door vijf factoren:

1. Inrichting Oude Willem
2. Drinkwaterwinning bij Terwisscha
3. Aanwezigheid naaldbos en detailontwatering
4. Inrichting middenloop Vledder Aa
5. Omgevingsinrichting buiten het Nationaal Park (inrichting landbouw)

Vier van de vijf factoren liggen binnen het NP. Voor de vijfde oorzaak geldt dat deze als vaststaand gegeven beschouwd dient te worden. Berekeningen van het Wetterskip Fryslân geven aan dat het opzetten van het waterpeil in de randgebieden van het Drents-Friese Wold nauwelijks winst oplevert voor het NP. Bovendien zijn de maatschappelijke en economische consequenties van een dergelijke verhoging niet acceptabel. De resterende vier factoren worden de komende 10 jaar door middel van de volgende maatregelen aangepakt.

1. Inrichting Oude Willem

De Oude Willem was, net als het Aekingerbroek/Drentse Broek, oorspronkelijk een hoogveengebied dat fungeerde als bron voor de Vledder Aa. Door het afgraven van het veen en het inrichten van het gebied met diepe sloten ging de bronfunctie van het Nationaal Park grotendeels verloren. Het hoogveen fungeerde als buffer, waardoor er in het hele Nationaal Park veel hogere grondwaterstanden waren. Bovendien werkte het als een spons, die in staat was om regenwater heel geleidelijk af te laten voeren, ook in droge tijden. Zonder hoogveen maar met drainerende sloten wordt grond- en regenwater in de Oude Willem, en daarmee ook in de wijde omgeving, in natte tijden snel afgevoerd waardoor er in droge tijden onvoldoende water meer is om de bronbeek van water te voorzien. Het gevolg is een gemiddeld veel te lage waterstand die bovendien ook nogal fluctueert.

In de Oude Willem wordt daarom de komende 10 jaar ingezet op het verhogen van de grondwaterstand zonder dat hierbij problemen ontstaan met de bestaande infrastructuur (weg, bebouwing, landbouw). Momenteel wordt verkend in hoeverre vanaf de Friese grens tot aan de Bosweg Noord de komende 10 jaar al een start kan worden gemaakt met de natuurinrichting. In dat geval kan het bosvorming experiment Prinsenbos en de daarbij behorende begrazing worden uitgebreid met dit deel van de Oude Willem. De uitvoering van maatregelen en grote grazers kunnen door middel van observatieplekken worden aangegrepen om "rewilding" aan het grote publiek uit te leggen om daarmee het draagvlak voor natuurbeheer te vergroten. Aan de Drentse zijde blijven de eerstkomende 10 jaar de weg en de woningen voorzien van "droge voeten". Dit kan door gericht

sloten te dempen en hier en daar maatregelen te treffen om de infrastructuur droog te houden. Dit vergt echter de nodige precisie en afstemming in de uitvoering. Langs de randen met het bos wordt de overgang tussen bos en open gebied meer gevarieerd. De strakke bosrand in de Oude Willem die nu aanwezig is verdwijnt. Hier en daar worden stukken uit het bos gekapt en mag het bos verder de Oude Willem ingroeien. Natuurlijke begrazing versterkt vervolgens dit rafelige effect. Met name langs de N381 kan extra bos ontstaan op de voormalige landbouwgronden. Door middel van uitmijnen wordt de verrijkte bovengrond in Oude Willem de komende 10 tot 20 jaar “verarmt”. Uitmijnen is een techniek om door middel van het inzaaien en oogsten van gewas fosfaat aan de bodem te onttrekken. Daarbij worden andere voedingsstoffen (stikstof, kalium etc.) in overmaat toegevoegd. De andere meststof, stikstof is goed in water oplosbaar en spoelt vaak wel met het regenwater wel uit. Fosfaat bindt zich sterk aan grond, waardoor deze meststof zich in de bodem ophoopt en het lang duurt om de overmaat fosfaat kwijt te raken. Bovendien betekent afvoer van fosfaat via uitmijnen dat dit met het maaisel wordt afgevoerd, en dus niet later alsnog benedenstrooms (Vledder Aa), in natuurgebieden terecht komt.

2. Drinkwaterwinning Terwisscha

Aan de noordkant van de Kale Duinen bij Terwisscha wint waterleidingmaatschappij Vitens sinds 1961 drinkwater voor haar klanten in Friesland. Deze onttrekking van grondwater zorgt voor een grondwaterstanddaling in een cirkel met een straal van zo'n vijf kilometer rondom de winlocatie (Concept Beheerplan Natura 2000). De effecten direct rondom het pompstation zijn het sterkst. Door de aanwezigheid van een laag potklei ten noorden van het waterwinningsstation zijn de verdrogende effecten daar veel minder dan aan de zuidkant van het station waar deze laag ontbreekt. Het gevolg van de waterwinning is een permanent verlaagde grondwaterstand waardoor “natte” vegetaties, zoals natte heiden en in het verleden blauwgrasland, plaats maken voor “droge” vegetaties zoals droge heide. In vennen die afhankelijk zijn van grondwater zakt het waterpeil en stroomt geen kwelwater meer toe.

Een tweede effect van de waterwinning is dat het Aekingerbroek/Drentse Broek veel minder wateraanvoer krijgt en in veel geringere mate zijn oorspronkelijke bronfunctie voor de Vledder Aa vervult. Het minimaal halveren van de waterwinning heeft met name als resultaat dat het Aekingerbroek en de vennen ten oosten en ten zuiden van de Kale Duinen aanmerkelijk meer watertoevoer vanuit de ondergrond gaan krijgen. Grondwater wordt verrijkt met kalk gedurende stroming door de ondergrond. Met name waar sprake is van verrijking met kalkrijk grondwater bij voorbeeld de Ganzenpoel, Meeuwenpoel, Aekingerbroek en Groote Veen is qua natuurwaarden forse winst te boeken. Het effect van de toevoer neemt met de afstand tot de waterwinning uiteraard af.

Er is in het verleden bestuurlijk besloten om de waterwinning op de huidige locatie te beëindigen en te verplaatsen (Ontwikkelagenda Appelscha). De waterwinning in Terwisscha levert drinkwater voor Friesland, maar heeft nadelige hydrologische effecten op de natuur in het algemeen en op de Natura 2000-doelen in het bijzonder. En het halen van de Natura 2000-doelen is een Europese verplichting. Het verplaatsen van de waterwinning is lastig. Er zijn in Friesland weinig geschikte alternatieven voorhanden en het is bovendien kostbaar. Uit onderzoek blijkt dat het verminderen van de waterwinning met 50% al leidt tot een aanzienlijke verbetering van de hydrologische situatie. In combinatie met overige hydrologische maatregelen kunnen zo de Natura 2000-doelen worden gehaald. Mede om deze reden is het in 2013 op te leveren Beheerplan Natura 2000 richtinggevend ten aanzien van maatregelen om de negatieve verdrogingseffecten op te heffen.

Op welke termijn één en ander te realiseren valt is echter lastig te voorspellen. Het verplaatsingsproces zal tijd kosten, omdat goede alternatieven moeilijk te vinden zijn en het de nodige tijd vergt om nieuwe bronnen in productie te nemen. Het is wel zaak de vermindering van de waterwinning zo snel mogelijk door te voeren: elke vorm van reductie is winst ten opzichte van de huidige situatie.

3. Bosvorming en stoppen detailontwatering

Elke plant neemt water uit de grond op. Een gedeelte daarvan verdampt waardoor het verdwijnt in de lucht. Niet iedere soort vegetatie verdampt dezelfde hoeveelheid. In ons klimaat verdampt naaldbos 650 mm water per jaar, loofbos 550 mm en heide 400 mm (Runhaar e.a., 2000). Naaldbos zorgt dus voor meer verdamping dan loofbos. Loofbos zorgt weer voor meer verdamping dan heide. Het gevolg van veel (naald)bos is dus dat er in een gebied netto minder regenwater in de bodem terecht komt dan wanneer er zoals bij heide, geen bos aanwezig zou zijn. Het grondwater wordt dus minder gevoed. Er

stroomt ook minder grondwater naar de lagere delen, met als gevolg een verschuiving van plantengroei van nat naar minder nat of droog.

Toen honderd jaar geleden het bos werd aangelegd was de alom aanwezige heide nog erg nat. Ten behoeve van een verbeterde boomgroei zijn toen rabatten (een dicht greppelpatroon in een bosperceel) aangelegd om droge stroken grond te krijgen waarop de bomen konden worden geplant. Ook zijn er veel sloten gegraven en dat zorgt voor een versnelde afvoer van water. Veel van deze sloten in het Drents-Friese Wold zijn inmiddels gedempt, waardoor het drainerende effect verdwenen is. De nog resterende sloten en greppels zullen in kaart worden gebracht en zo veel mogelijk worden gedempt of afgedamd.

Het bos in het Drents-Friese Wold wordt nu nog gedomineerd door naaldbomen als spar, lariks en den. Dit bos is in het begin van de 20^e eeuw aangeplant om heidevelden ten nutte te maken en om te voldoen aan de vraag naar productiehout. Naaldbos komt van nature slechts beperkt in Nederland voor en dan niet in een monocultuur zoals in delen van het Drents-Friese Wold. Bij het streven naar een meer natuurlijk bos ligt het voor de hand om het naaldbos geleidelijk te vervangen door gemengd bos en loofbos dat hier van oorsprong wel voorkomt. Een belangrijk voordeel van deze omvorming van naald- naar loofbos is dat door de geringere verdamping meer grondwater beschikbaar komt. Niet alle naaldbomen zullen verdwijnen. De grove den komt van nature wel in de Nederlandse bossen voor en zal ook na omvorming aanwezig blijven in het Drents-Friese Wold.

De omvorming van naald- naar loofbos vindt geleidelijk plaats, waarbij de waardevolle stukken naaldbos zo veel mogelijk gespaard blijven in naaldbosreservaten. Naaldbos heeft zijn eigen specifieke waarden voor bijvoorbeeld paddenstoelen, (korst)mossen en bepaalde vogelsoorten die alleen gedijen in naaldbos. Deze waarden dragen bij aan de totale biodiversiteit van het gebied en dus willen we ze zo veel mogelijk behouden.

Een andere vorm van bosomvorming betreft het kappen van bos om plaats te maken voor heide of andere lage begroeiing zoals schrale graslanden. Dit omvormen heeft twee doelen. In de eerste plaats worden de nu nog geïsoleerd in het bos liggende open gebieden (vennen, heiden en stuifzanden) met elkaar verbonden. De biodiversiteit heeft hier baat bij. Met name vlinders en reptielen kunnen zich zo beter door het gebied verplaatsen en zich vestigen op plaatsen waar ze nu niet kunnen komen. Op de tweede plaats is het nodig om de winddynamiek rondom de Kale Duinen te vergroten. Hoe groter het stuifzandgebied hoe beter de wind er vat op heeft. Op kleine gebieden heeft de wind veel minder vat met als resultaat dat deze, zonder beheer, veel sneller dichtgroeien.

In kleine stukken, vooral centraal in het gebied, zal bos gekapt worden ten behoeve van een open verbinding tussen het Aekingerbroek, Oude Willem en het Doldersummerveld/Wapserveld. Hier verdwijnt bos waarvoor heide en open parkachtig landschap voor in de plaats komt met "rafelige" overgangen van bos naar gras- en heidevegetatie. Veel dode stammen blijven staan of liggen om dienst te doen als nestgelegenheid en voedselbron voor allerlei dieren. De al genomen maatregelen in het Prinsenbos dienen hiervoor als referentie. Ook rondom de Kale Duinen zal gefaseerd bos gekapt worden om plaats te maken voor open, droge vegetaties zoals stuifzandheide met struikhei, droge heide en kraaiheide. Het verlies aan bos zal ten delen worden gecompenseerd door bij Oude Willem, langs de N381 en bij het Canadameer nieuw (loof)bos te laten ontstaan.

Het is wel zaak de uitbreiding van het stuifzandgebied gefaseerd op te pakken. Tapuiten broeden inde Kale Duinen in konijnenholen maar door de sterk wisselende konijnenstand neemt het aantal beschikbare holen af. Stobben van gekapte bomen bieden hiervoor een alternatief. De wortels van de stobben verrotten waardoor er holen ontstaan waar de tapuiten in kunnen broeden. Uiteindelijk verdwijnen deze holen weer wanneer de stobbe geheel vergaan is. Door gefaseerd te kappen blijven er gedurende lange tijd voldoende holen voor tapuiten beschikbaar.

Bosomvorming naar open terrein dient tenslotte ook om de vennen meer ruimte te geven. De komende jaren wordt het bos tot vijftig meter uit de oevers gekapt en worden geleidelijke overgangen tussen oever en bos bevorderd. Hierdoor verbetert de aanvoer van regen- en grondwater naar de vennen en komt er meer water in de vennen terecht. Dit leidt tot een hoger waterpeil in de vennen wat de kwaliteit zeer ten goede komt. Ook hebben de vennen zo minder last van schaduw en van bladinvall wat weer goed is voor de waterkwaliteit.

4. Inrichting middenloop Vledder Aa

De Oude Willem en het Aekingerbroek/Drentse Broek vormden oorspronkelijk de bronnen van de Vledder Aa. De Vledder Aa was 100 jaar geleden een ondiepe, smalle en kronkelende beek die door toestroom van water uit de omgeving stroomafwaarts steeds breder werd. Ten behoeve van de landbouw is de oorspronkelijke beek, in de jaren vijftig van de vorige eeuw, genormaliseerd. Dat wil zeggen dat de beek is verbreedt en verdiept, de kronkels er uit zijn gehaald en een aantal stuwen is geplaatst. Hierdoor kon het water sneller worden afgevoerd en konden lagere peilen ingesteld worden. Voor de natuur betekende deze ingreep dat natte vegetaties plaats maakten voor droge vegetaties. De bovenloop van de Vledder Aa tussen Wateren en Doldersum is in de eerste jaren van deze eeuw weer opnieuw ingericht, waardoor deze nu weer min of meer zijn oorspronkelijke loop volgt.

De herinrichting van de middenloop bestaat uit herprofilering van de beek in zijn oorspronkelijke bedding en het gedeeltelijk afgraven van de verrijkte bovenlaag van voormalige landbouwpercelen. Daarnaast wordt het water langer vastgehouden en geborgen in natte situaties. Ook worden er sloten gedempt of geherprofileerd. Het Waterschap Reest en Wieden is voornemens om de herinrichting in 2014 en 2015 uit te voeren, op voorwaarde van financiering.

Overig beheer

Na het nemen van de hiervoor genoemde maatregelen zal de natuur op veel plekken in het Drents-Friese Wold haar gang kunnen gaan. In beperkte delen van het Drents-Friese Wold blijft beheer noodzakelijk, ook op langere termijn. Vooral voor de open gebieden met heide en stuifzand is en blijft beheer noodzakelijk. Zonder maaien, begrazen en het verwijderen van opslag groeien open gebieden dicht, met als eindresultaat bos. Omdat heideterreinen en stuifzanden een heel eigen, zeer waardevolle gemeenschap van planten en dieren hebben is het nodig om deze door beheer in stand te houden. Dit beheer bestaat voornamelijk uit het intensief laten begrazen door schapen en koeien. Graasdieren eten het gras en de jonge bomen op waardoor voorkomen wordt dat de opslag uitgroeit tot bos.

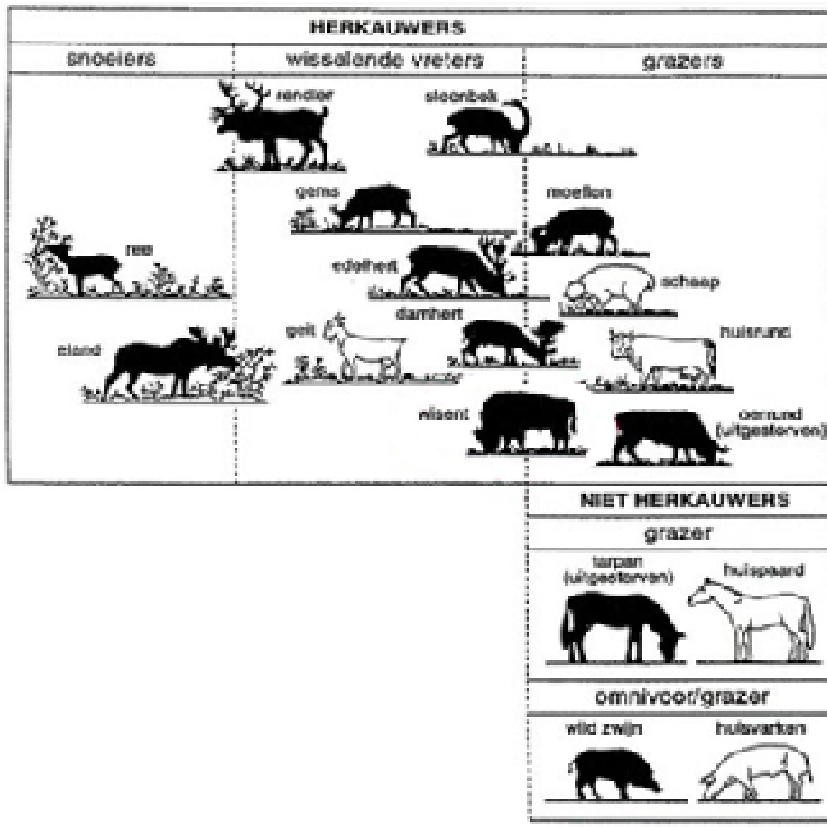
Naast begrazing wordt ook op beperkte oppervlaktes geplagd en gemaaid. Heides, stuifzanden en schraalgraslanden worden gekenmerkt door voedselarme omstandigheden. Industrie, verkeer en landbouw zorgen voor extra aanvoer van vermestende stikstof via de lucht. Een ongewenste ontwikkeling want extra aanvoer van stikstof betekent dat andere planten (veelal grassen) de plaats van heide en (korst)mossen innemen. Om dit tegen te gaan kan periodiek de bovenlaag van de grond met de vegetatie worden verwijderd (plaggen), waarna zich op het kale zand weer heide, stuifzand of schraalgrasland kan ontwikkelen. Begrazing heeft als doel om structuur en openheid in de plantengroei te brengen of te handhaven. Graasdieren zorgen ervoor dat vegetaties kort en gevarieerd blijven en dat struiken en bomen minder makkelijk kunnen uitzaaien. Het meest zichtbaar is het effect van begrazing op heideterreinen. Zonder begrazing groeien heideterreinen snel dicht en maken plaats voor bos.

In het Drents-Friese Wold wordt begrazing de komende 10 jaar op twee manieren ingezet. In de eerste plaats om op een beperkt aantal plaatsen de open gebieden open te houden op de hierboven beschreven manier. Dat gebeurt in relatief hoge dichtheden, zodat daadwerkelijk de meeste opslag wordt opgegeten. Daarnaast wordt begrazing, in heel lage dichtheden, ingezet in bossen die al een vrij grote mate van natuurlijkheid hebben. Een extensieve begrazing, zoals die nu al plaatsvindt in Berkenheuvel, versterkt de natuurlijke variatie en bosstructuur.

We kunnen graasdieren daarnaast onderscheiden in "wilde" dieren (zoals het ree en het konijn) en "gehouden" dieren: koeien, schapen, paarden. Ieder graasdier heeft zijn eigen specifieke wijze van begrazen. Schapen houden in open gebieden vegetaties vooral kort. Runderen zijn vooral graseters maar zijn ook niet bang zich in het bos te wagen. Schapen prefereren droge vegetaties terwijl koeien vaker in wat nattere gebieden te vinden zijn. Reeën zijn typische snoeiers die vooral houtige gewassen eten en dus in bossen en bosranden te vinden zijn. Edelherten zijn variabele grazers die afhankelijk van het aanbod in open gebieden en bossen kunnen grazen. Wisenten zijn wilde dieren die hier in de oertijd ook voorkwamen maar die al heel lang geleden hebben plaatsgemaakt voor huisvee. Over de effecten van begrazing door wisenten is steeds meer bekend dankzij ervaringen in het Rothhaargebiede (Dld) en het Kraansvlak (Ni). De eerste ervaringen hier zijn positief. Het natuurlijke (graas)gedrag door wisenten lijkt aanvullend te zijn op de overige soorten. Zo kan de

wisent een belangrijke rol spelen in het open maken van de bodem (zandbaden), waardoor de natuurlijke variatie wordt vergroot binnen hun leefgebied.

Paarden zijn ook graseters, maar geen herkauwers, hun vertering is daardoor minder efficiënt dan van herkauwers als schapen, runderen en herten. Wilde zwijnen zijn geen echte grazers maar alleseters. Zij vinden hun voedsel vooral door in de bodem te wroeten. Het gewroet heeft echter wel veel invloed op de plantengroei en daarmee het beheer. In bepaalde landschappen zoals open stuifzanden en duinen heeft het konijn een behoorlijke invloed op de vegetatie.

Afbeelding: Karakteristieken van verschillende graasdieren

Rewilding, begrazing en groot wild: een gefaseerde aanpak

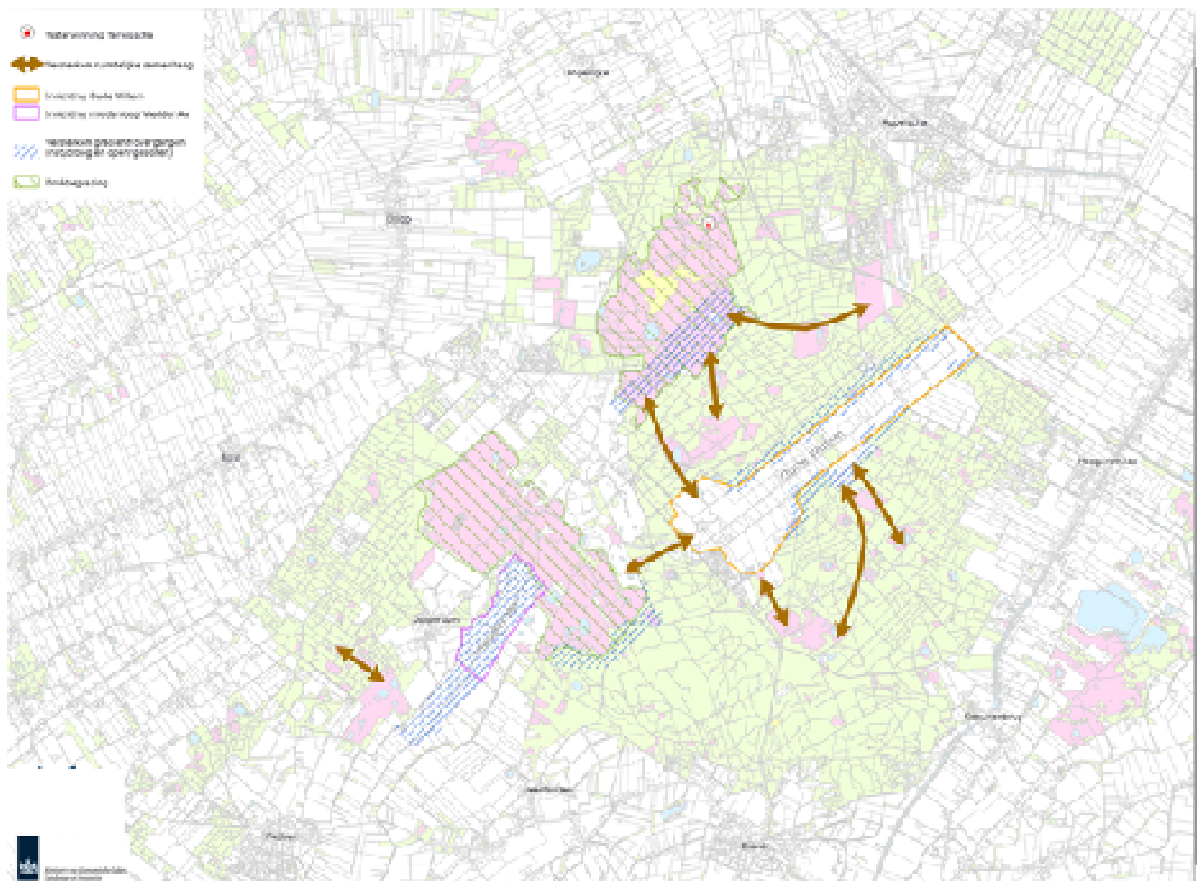
Voor de komende 10 jaar ligt de nadruk in het Drents-Friese Wold op rewilding en het ruimte geven aan natuurlijke invloed van water, wind, wilde flora en wilde fauna. Gezien het belang van acceptatie en draagval zal dat stapsgewijs gebeuren. Grote grazers maken dan onderdeel uit van de wilde fauna en beïnvloeden het uiteindelijke karakter van het bos (open plekken, bosranden en dicht begroeide plekken). Er wordt bij de keuze voor grazers zoveel mogelijk aangesloten bij natuurlijke processen en van oorsprong in dit gebied voorkomende soorten.

Welke nieuwe soorten kunnen komen, wordt momenteel verkend. Afhankelijk van deze verkenning wordt een uitgewerkt plan van aanpak gemaakt met daarin afspraken over soortkeuze, aanpassing rasters, schaderegeling, inrichting drinkplekken, wildobservatieplekken, wildbeheer (afschot) etcetera. Hierbij moeten ook mogelijke risico's in kaart worden gebracht. In dit plan van aanpak wordt ook de volgorde van maatregelen uitgewerkt. Om te kijken of wilde grazers een geschikte aanvulling zijn voor het Drents-Friese Wold wordt onderzocht of er een tijdelijk proefgebied met tijdelijke rasters om een paar honderd hectare kan worden ingericht voor soorten als de wisent en/of het edelhert. Op basis van ervaringen met het tijdelijk proefgebied kan de komende 10 jaar gewinning ontstaan en alsnog de keuze worden gemaakt om deze soorten wel of niet in grotere delen van het Drents-Friese Wold in te zetten. Voor het edelhert geldt daarbij overigens dat voorafgaand aan het instellen van een

proefgebied afspraken moeten zijn gemaakt over het afschaffen van het nulstandbeleid in het Drents-Friese Wold en/of daarbuiten.

Verder is het streven om in het Drents-Friese Wold zo min mogelijk gebruik te maken van rasters. Rasters beperken de toegankelijkheid van het gebied en worden als “niet natuurlijk” ervaren. Rasters zijn echter nodig op specifieke plaatsen als het Doldersummerveld om een cultuurhistorisch bepaald heideveld te behouden daar middel van begrazing met schotse hooglanders als aanvulling op de gescheperde kudde.

Voor het grootste overige deel van het Drents-Friese Wold worden grote begrazingseenheden gevormd, toewerkend naar één begrazingsgebied voor het hele gebied. Als tussenstap breiden Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten de komende 10 jaar deze begrazing uit met runderen en paarden die qua afstamming dicht staan bij het oorspronkelijke oerrund en –paard. In Berkenheuvel, de Hertenkamp, het Wapserveld en op termijn ook het Dieverderzand ruimen Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer veerasters tussen deze gebieden zoveel mogelijk op. Daarbij wordt ook de Bosweg oversteekbaar gemaakt. Hiermee ontstaat de komende 10jaar de mogelijkheid voor vrij zwervende kuddes in een aaneengesloten gebied van meer dan duizend hectare: iets wat redelijk uniek is voor Nederlandse begrippen en wat uitstekend past bij het centrale thema “rewilding”.

Afbeelding: Maatregelen natuur op een rij

3.2 Educatie, communicatie en marketing

Met de decentralisatie van het rijksbeleid op het gebied van natuur, nationale parken en vitaal platteland, komen deze taken nadrukkelijker op regionaal niveau bij provincies te liggen. Voor wat betreft natuurbeheer en –educatie ligt de basis bij de terreinbeherende organisaties. Voor het onderdeel educatie, communicatie en marketing liggen daarbij ook veel koppelingsmogelijkheden met sociaal-economische doelen en taken van gemeenten. De gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe zijn allen actief op het gebied van regiomarketing en het Nationaal Park Drents-Friese Wold biedt kansen voor het sterker op de kaart zetten van deze gemeenten. Het IVN kan hierin vervolgens door middel van concrete activiteiten een brugfunctie vervullen tussen natuureducatie en regiomarketing, tussen activiteiten van terreinbeheerders en gemeenten en tussen activiteiten in het Drents-Friese Wold en Nationale Parken elders in binnen en buitenland.

Handhaven en uitbreiden basispakket

In alle Nationale Parken in Nederland wordt gewerkt met hetzelfde basispakket communicatie en educatie. Dit komt de gezamenlijke presentatie van de Nationale Parken ten goede. Er is een Nationaal Park huisstijl. Toepassing van deze huisstijl wordt bewaakt door de coördinator C&E van het Nationaal Park. In alle parken draaien scholenprogramma's en is er sprake van doorlopende leerlijnen voor alle groepen uit het onderwijs. Het IVN toetst de kwaliteit van deze programma's aan de hand van een kwaliteitsmeter. Het initiatief om te komen tot een netwerk van Gastheren komt voort uit het Nationaal Park Drents-Friese Wold. Inmiddels behoren Gastheren tot het basispakket van alle Nationale Parken. Tussen alle coördinatoren en medewerkers communicatie en educatie vindt twee maal per jaar landelijk afstemming plaats, gecoördineerd door het IVN. Ideeën en initiatieven worden uitgewisseld en zo mogelijk toegepast in het eigen park.

Educatie

In de komende 10 jaar wordt het huidige niveau van natuureducatie in stand gehouden door inzet van IVN en partners. IVN zorgt voor interne afstemming en gezamenlijke presentatie van het gehele programma communicatie en educatie en uitwisseling met de andere Nationale Parken en Nationale Landschappen en Internationale contacten via EUROPARCS.

Ontwikkelingen in het gebied bieden kansen voor communicatie en educatie. Zo zal de mogelijke introductie van grote wilde grazers bijdragen aan een grotere natuurbeleving als onderdeel van het thema "rewilding" in de komende 10 jaar. Hierdoor ontstaan weer nieuwe impulsen voor het C&E basispakket.

Bestaande programma's voor het onderwijs als Woordvoerders van de Natuur, Natuur Dichtbij en Scholen voor Duurzaamheid worden in een groter gebied aangeboden om leerlingen meer met het Nationaal Park kennis te laten maken. Hierbij is de insteek dat elke leerling minimaal één keer in zijn schoolcarrière in het Nationaal Park Drents-Friese Wold natuureducatieve activiteiten heeft uitgevoerd. IVN zoekt voortdurend naar vernieuwende methodieken die aansluiten bij de kerndoelen die geformuleerd zijn door het Ministerie van Onderwijs en toetst de programma's aan speciaal ontwikkelde kwaliteitsmeters.

In het Drents-Friese Wold is in 2011 gestart met een groep JuniorRangers (13 – 18 jaar). In 2012 is met een tweede groep gestart. Deze groepen volgen een programma dat afgeleid is van de programma's van Europarc en in Nederland wordt uitgevoerd door het IVN. Gestreefd wordt om jaarlijks te starten met nieuwe groepen. Voor de oudere groepen is er een internationaal uitwisselingsprogramma beschikbaar. Zie ook: www.juniorranger.nl. De JuniorRangers gaan in de toekomst mede het beeld bepalen van draagvlak voor natuurbeheer en het Drents-Friese Wold en zij zijn een inspiratie voor leeftijdgenoten. Ook de JuniorRangers vertellen het verhaal van de natuur van het Drents-Friese Wold.

Communicatie

Een Nationaal Park is meer dan natuur. Dat was al zo, maar daar gaan we nu nog veel meer op inzetten. De omliggende dorpen zijn de voorportalen van het Nationaal Park. In de komende 10 jaar wordt sterker dan voorheen ingezet op behoud en versterking draagvlak bij omwonenden,

ondernemers en lokale bestuurders. Een goede communicatie en interactie met omwonenden is daarvoor essentieel. C&E activiteiten zullen ook dichterbij de bewoners in de dorpen worden uitgevoerd. Initiatieven van bewoners en ondernemers worden zo veel mogelijk ondersteund. Met omwonenden en ondernemers wordt gewerkt aan een eigen identiteit van het Nationaal Park. Een nieuwe cursus gastheerschap voor recreatieondernemers ligt op de plank. Naast recreatieondernemers worden ook andere ondernemers gestimuleerd om zich als gastheer te gaan presenteren na het volgen van de cursus gastheerschap die het IVN in alle Nationale Parken verzorgt.

Marketing

Het Nationaal Park Drents-Friese Wold gaat sterker onderdeel uitmaken van regiomarketing in Zuidwest-Drenthe en Ooststellingwerf. Daarbij wordt de nadruk gelegd op de rijkdom aan Nationale Parken, natuurgebieden en cultuurlandschap in dit gebied. De gemeente Westerveld heeft recent een regiopromotieplan vastgesteld en neemt initiatieven voor een sterkere positionering van de Nationale Parken in de regiopromotie en –marketing. Het Drents-Friese Wold wordt daarbij nationaal en internationaal gepromoot als een Nationaal Park met hoge natuurwaarden van Europese betekenis en liggend in een mooi cultuurlandschap met prachtige dorpen. Het natuurlijke bos in het Drents-Friese Wold onderscheidt zich daarbij van andere bosgebieden doordat het in het “aangeharkte Nederland” een unieke wildernisbeleving mogelijk maakt: Een natuurlijk woud zonder grenzen.

Kortom een uniek gebied voor fietsers, wandelaars en ruiters die er **grenzeloos kunnen genieten**. Natura 2000 moet worden gezien als een extra erkenning voor de unieke natuurwaarden van het gebied waar men trots op kan zijn. Er komt een groot aanbod rond ‘actief in de natuur’: versterken van de relatie met initiatiefnemers van sportevenementen. Natuur en gezondheid is een belangrijk thema met alle sociaal- economische ontwikkelingskansen die daarbij horen.

Publicaties en internet

Alle NP-websites zijn herkenbaar als websites van de Nationale Parken. De website www.np-drentsfrieseveld.nl trekt jaarlijks 47.000 bezoekers. Via de website wordt een digitale nieuwsbrief verspreid naar 450 mailadressen. IVN beheert de content van de website en draagt zorg voor het actueel houden. De website wordt steeds meer dé informatiedrager van het Nationaal Park. De website wordt omgezet naar een meer dynamisch, interactief geheel, compleet met interactieve kaart, filmpjes en fotopresentaties. Digitale communicatie en sociale media zijn de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden en zullen ook bij het Drents-Friese Wold een grotere plaats innemen: dit kan de kosten voor drukwerk sterk verminderen. Daarnaast genereert het input voor meer persoonlijke communicatie gericht op “volgers” of fans van het Nationaal Park. Uit de ervaringen van Staatsbosbeheer met haar weblog voor het Drents-Friese Wold blijkt hoe snel het opbouwen van een “fanbase” kan gaan. Wandelroutes worden ook aangeboden via applicaties voor smartphones. Door de toepassing van Quick respons codes (QR-codes) in het gebied kan in de toekomst het aantal informatieborden mogelijk worden gereduceerd. Staatsbosbeheer heeft hiervoor al een proef lopen.

Maatregelen:

- Uitwisseling en afstemming met educatieteams van de andere nationale parken (continuering landelijk overleg coördinatoren en medewerkers communicatie en educatie);
- Bestendigen en uitbreiden aanbod scholenprogramma’s;
- Uitbreiden natuurgerichte recreatieve programma’s van de bedrijven en het Nationaal Park samen (arrangementen);
- Organiseren van natuureducatieve en natuurgerichte activiteiten in de dorpen (winteravondzingen, cursussen, activiteiten voor gezinnen, jongeren);
- Ontwikkeling marketingconcept dat aansluit bij andere initiatieven in de regio; Uitvoering poorten in de huisstijl Nationaal Park in de dorpen tezamen met de bewoners en belanghebbenden;
- Formuleren pay-off, werken aan beeld van het NP, symboliek, (mascotte), Unique Selling Point(s), in samenwerking met regiomarketing- en promotieplannen van gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe;
- Via deze gemeenten ook samenwerken met Marketing Drenthe en Fryslân Marketing;
- Samenwerking Noordelijke omliggende Nationale Parken en natuurgebieden zoals Dwingelderveld, Holtingerveld, Fochteloërveen en Weerribben-Wieden;
- Samenwerking in ZW Drenthe verband, inbedding in promotiecampagnes van gemeenten;

- Samenwerking met partners en organisaties die kunnen bijdragen aan het thema Natuur en Gezondheid. Rond dit thema worden verschillende activiteiten en arrangementen ontwikkeld;
- Samenwerking met landelijke koepelorganisatie en uitwisseling met EUROPARC; Promotie benutten van EUROPARC en twinningprojecten met Nationale Parken in het buitenland;
- Beter benutten mogelijkheden digitale communicatie en sociale media (ook in productontwikkeling), zoals: GPS routes, geocaching en webcams die de natuur dichtbij brengen, interactieve website, Youtube, Facebook, Twitter etc.

3.3 Duurzame economie

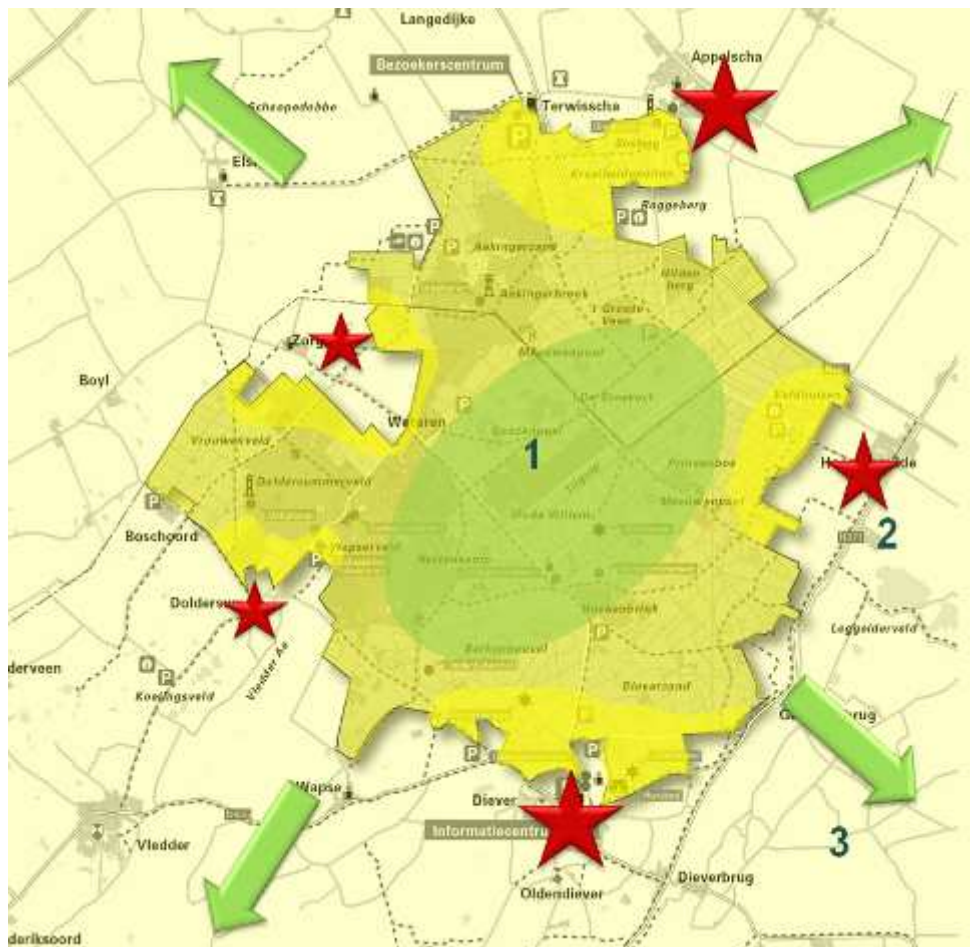
De belangrijkste pijler onder de duurzame economie van het Drents-Friese Wold wordt gevormd door duurzame recreatie. Daarnaast willen we andere peilers stimuleren als biomassa en gezondheid.

Duurzame recreatie

Toerisme en recreatie is voor het Nationaal Park Drents-Friese Wold en omgeving de belangrijkste economie geworden. Dit thema is mede in verband met groeiende werkgelegenheid in deze sector topprioriteit voor de gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe. Het gebied richt zich in toenemende mate door middel van marketing op profilering van de bijzondere gebiedskwaliteiten waaronder de twee nationale Nationale Parken en natuurgebieden op korte afstand van elkaar. Desondanks is het aantal overnachtingen in met name de gemeente Westerveld de afgelopen jaren afgenomen, waarschijnlijk als gevolg van twee belangrijke oorzaken: het inmiddels verouderde kampeerproduct en een achterblijvend dagrecreatief aanbod.

Het initiatief voor de aanpak van de eerste oorzaak ligt bij de ondernemers zelf, in combinatie met meer ontwikkelingsruimte in bestemmingsplannen. Wat betreft het achterblijvend dagrecreatief aanbod kan het Nationaal Park belangrijke ondersteuning bieden. Daarin staan de volgende maatregelen van binnen naar buiten gedacht) centraal:

1. Versterking van een unieke wildernisbeleving met edelherten of wisenten in het hart van Nationaal Park Drents-Friese Wold in samenhang met natuurherstel Oude Willem;
2. Versterking van de entrees en bijbehorende economie in de dorpen rondom het NP;
3. Versterking van de samenhang (zowel fysiek als promotioneel) met omliggende natuurgebieden en cultuurlandschap.

Afbeelding: maatregelen duurzame recreatie

Unieke wildernisbeleving

De kern van het Drents-Friese Wold met Oude Willem wordt binnen het 6000 hectare grote Nationaal Park de komende 10 jaar alvast ten dele ingericht voor een bijzondere wildbeleving. Hier ontwikkelt zich binnen het grenzenloze woud een stille kern, waar sprake is van een ongerepte natuurbeleving die uniek is binnen Nederland. In deze stille kern kunnen wilde kuddes (mogelijk zelfs wisenten of edelherten) worden beleefd vanuit observatieposten. Hieraan gekoppeld kunnen één of twee bestaande recreatiebedrijven aan de rand van de stille kern (nabij de twee Boswegen) zich verder ontwikkelen met een bijzonder horecaprofiel. Ze bevinden zich qua beleving midden in de natuur en liefst met uitzicht op groot wild of grazers. Referenties hiervoor zijn het panorama-restaurant “de Blauwe Kamer” in Rhenen (uiterwaarden) of paviljoen “de Posbank”. Bij voorkeur bezoeken recreanten de stille kern per fiets, te voet of te paard en laten de auto staan in één van de omliggende dorpen. Vanuit communicatie en educatie worden speciale programma’s ontwikkeld die bijdragen tot een bijzondere vorm natuurbeleving. Zo zullen er speciale wildernis- en wild-belevingstochten als arrangement worden ontwikkeld i.s.m. ondernemers binnen het Nationaal Park.

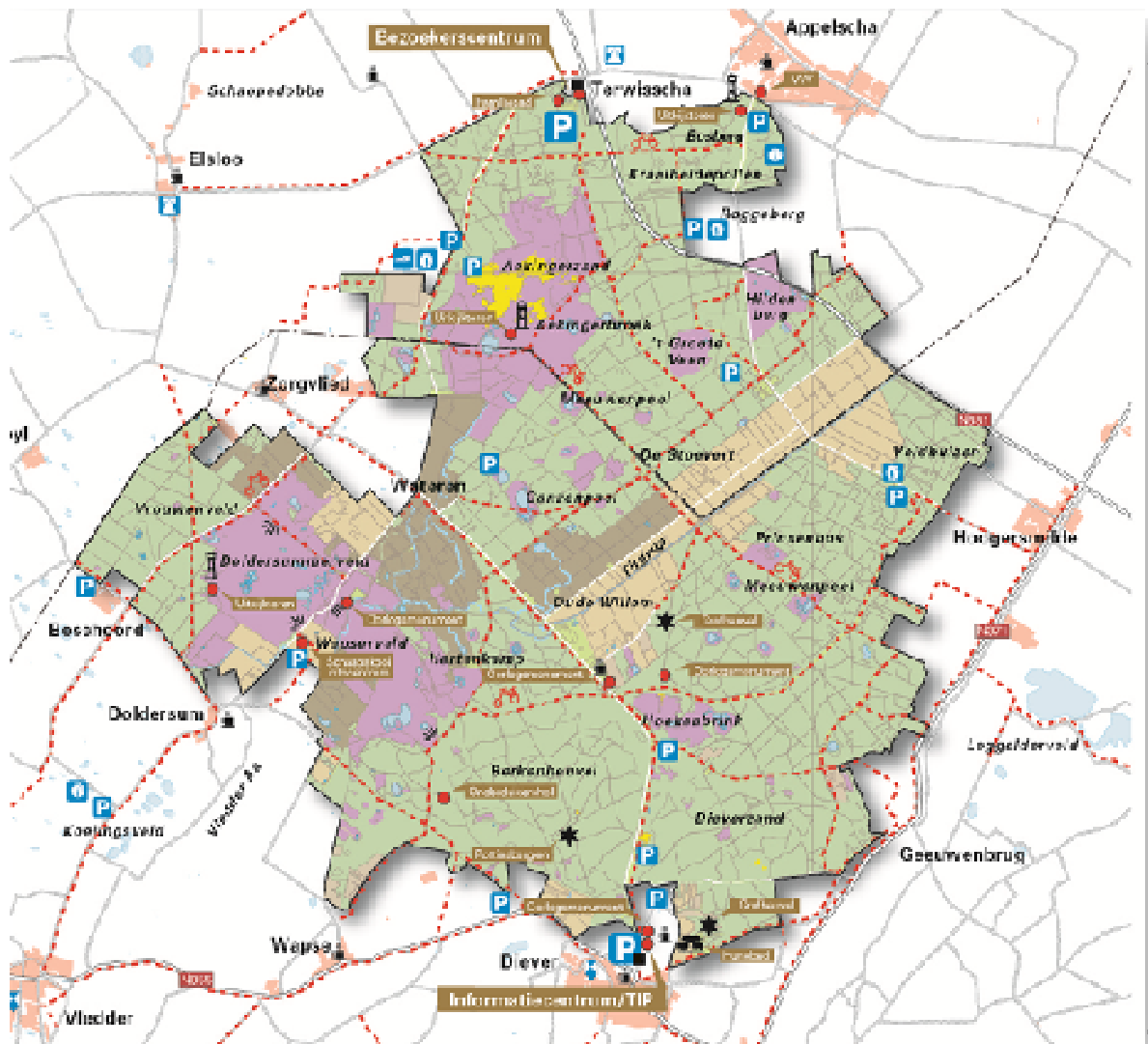
Belangrijke maatregel voor de komende 10 jaar is het verder optimaliseren van de ontsluiting van het Nationaal Park Drents-Friese Wold voor dagrecreatie. Optimaliseren wordt hier bedoeld zoals het begrip aangeeft: niet meer, maar beter. Hiervoor is door het Overlegorgaan eerder al een besluit genomen op basis van het advies Recreieroutes Drents-Friese Wold uit 2006. Binnen het Nationaal Park is het routenetwerk voor fietsers, wandelaars en ruiters inmiddels redelijk vervolmaakt en op enkele uitzonderingen na is het hiervoor genoemde advies daarbij richtinggevend geweest. De opgave wordt om deze voorzieningen de komende 10 jaar op een kwalitatief goede wijze in stand te houden. Daarnaast heeft het genoemde advies zich gericht op versterking van routes om de dorpen en omliggende verblijfsrecreatieve centra. Deze maatregelen kunnen de komende 10 jaar versterkt worden uitgevoerd, mits er voldoende inkomsten zijn uit invoering van het profijtbeginssel.

Het Nationaal Park is op geen enkele plek afgesloten voor mensen, hooguit zijn bepaalde delen van het gebied minder goed ontsloten. Het is daarbij wel van belang dat recreanten op de routes en de paden blijven en niet te voet of te paard dwars over bijvoorbeeld het Doldersummerveld gaan. Bebording en toezicht zal op dergelijke plekken worden gecombineerd met fysieke inrichtingsmaatregelen (geleiding) om rustplekken te waarborgen.

Afbeelding: Uitsnede uit voorstel ontsluiting voor dagrecreatie (Nationaal Park Drents-Friese Wold 2006)

De huidige recreatieontsluiting binnen het Nationaal Park zoals in onderstaande afbeelding weergegeven wordt de komende 10 jaar zoveel mogelijk in stand gehouden. Wel vind er een clustering plaats van de recreatievoorzieningen aan de noordzijde: Canadameer, Kale Duinen, Bezoekerscentrum bij Terwisscha, Bosberg en gebied ten oosten van N381.

Entrees in de dorpen

Daarnaast ligt voor de komende 10 jaar het accent op recreatieve versterking van **entrees via de dorpen** rondom het Nationaal Park. Het huidige bezoekerscentrum wordt opgezet als Buitencentrum en versterkt de relatie met het dorp Appelscha. Naast de genoemde hoofdpoot in Appelschaworden de entrees in Diever, in Hoogersmilde, in Dieverbrug en bij het Canadameerversterkt, waarbij voor de betreffende dorpen de aanduiding "Nationaal Park" direct bij de entree van de bebouwde kom borden wordt geplaatst

In de randzone wordt in de komende 10 jaar volop ruimte geboden voor de ontwikkeling van op het Nationaal Park georiënteerde bedrijven. Het gaat dan om campings en vakantieparken, leisure en outdoor-bedrijven, maneges, zorgbedrijven etcetera. Vooral de dagrecreatieve sector moet in de randzone versterkt worden met enkele nieuwkomers op het gebied van outdoor en natuursporten. E.e.a. zal niet ten koste gaan van de (landschappelijke) kwaliteiten van het Drents-Friese Wold. Om de randzones te versterken, worden vooral rondom de dorpen ontbrekende fietsverbindingen gerealiseerd in combinatie met startpunten (poortfunctie) en recreatieve ommetjes. Hierdoor worden de recreatiemogelijkheden en opvangcapaciteit voor toeristen vergroot in de randzone om het natuurgebied heen en zal de kern zo mogelijk rustiger worden. De ambitie is dat ondernemers zich

presenteren als *ambassadeur van het Nationaal Park* en zijn aangesloten bij het netwerk van Gastheren van het Nationaal Park Drents-Friese Wold.

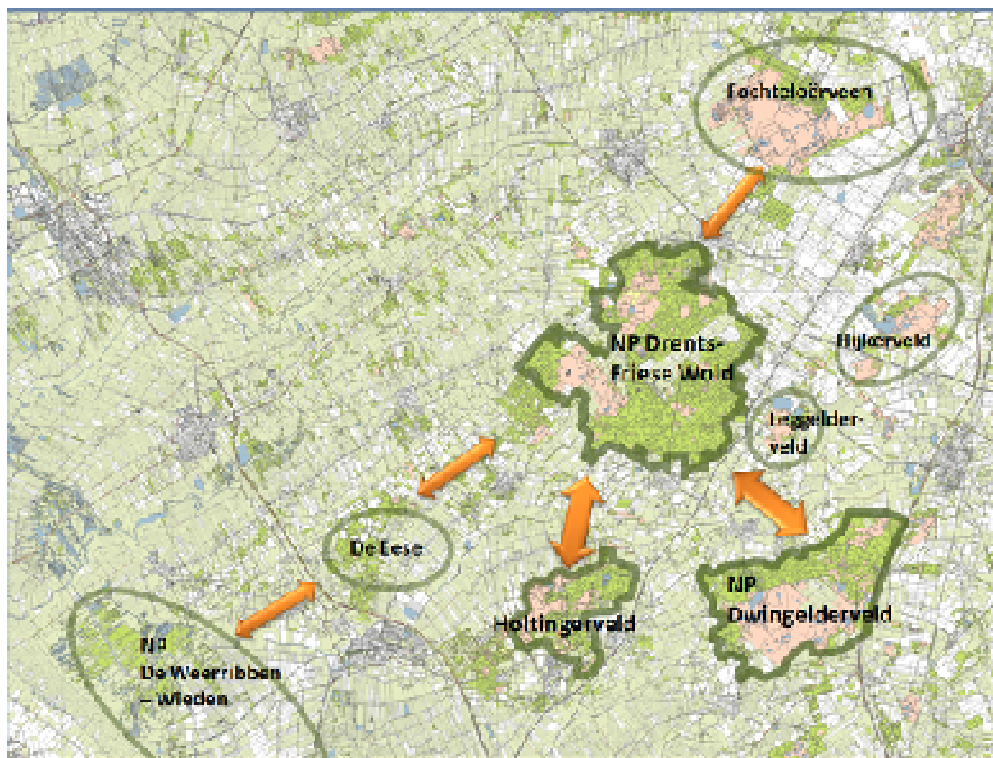
De ambitie is daarnaast om in zowel Appelscha, Hoogersmilde, Diever als Vledder entrees in samenwerking met (nieuwe) ondernemers meer dagrecreatieve voorziening te ontwikkelen gericht op beleving van het Nationaal Park. De Hoge Kempen in België dienen daarbij als referentie. Elke ontwikkeling in de randzone is daarbij gecombineerd met investeringen in ruimtelijke kwaliteit: landschap, architectuur, duurzame materialen etcetera.

Opschaling marketing en poortenmodel in regioverband

Het Drents-Friese Wold ligt in een groter verband van gebieden met een bijzonder hoge recreatiewaarde. De gebieden tussen de genoemde parken en natuur- en cultuurgebieden zijn daarbij ook van groot belang. Het zijn juist deze tussengebieden waar de uitbreiding van verblijfsrecreatie hand in hand kan gaan met aantrekkelijkere landbouwgebieden, neveninkomsten voor de landbouw, een betere recreatieve ontsluiting en een aantrekkelijker landschap. Voor de periode 2012 – 2022 wordt het poortenmodel voor Zuidwest Drenthe verder ontwikkeld, waarbij de samenhang tussen het Drents-Friese Wold en de omliggende natuurgebieden en het cultuurlandschap verder wordt versterkt (Recreatieschap Drenthe, 2012). Op het schaalniveau Zuidwest Drenthe worden de volgende poorten per gebied met elk een eigen thema verder versterkt (Vandertuuk en Gjaltema, 2012)

Poort	Gebied	Kernboodschap
Appelscha	Drents-Friese Wold	Grenzeloos woud in brongebied
Frederiksoord	Mij van Weldadigheid	Ontginning om arme gezinnen uit Westen te helpen
Ruinen en Spier	Dwingelderveld	Oneindig nat heideveld aan voet Drentse Hooglanden
Havelte	Holtigerveld	Oerlandschap gekneed door ijs en oorlog
De Wijk	Reestdal	Idyllisch natuurrijk boerenland langs grensrivier

De koppeling tussen de nationale parken Drents-Friese Wold, het Dwingelderveld en De Weerribben wordt de komende 10 jaar verder versterkt. Ditzelfde geldt voor de verbinding tussen Drents-Friese Wold, Holtigerveld, het Fochteloërveen, Veenhuizen en Frederiksoord. Appelscha en Diever komen daardoor als recreatiekern veel centraler te liggen als uitvalsbasis naar de omliggende gebieden. De ontwikkeling van regionale poorten naar het gebied Zuidwest-Drenthe en Ooststellingwerf ligt dan ook voor de hand. Daarbij heeft Appelscha zich, mede dankzij het Bezoekerscentrum, sterk ontwikkeld met onder andere activiteiten gericht op outdoor en natuuractiviteiten.

Invoering profijtbeginsel

Het beheer en de ontwikkeling van fietspaden, parkeerplaatsen en overige recreatievoorzieningen wordt de komende 10 jaar mede gefinancierd uit inkomsten van de toeristisch-recreatieve sector. Recreatieve beheerlasten binnen het Nationaal Park die nu vooral voor rekening komen van de terreinbeheerders en gemeenten worden daarmee sterker gekoppeld aan het recreatieve profijt van gebruikers van de natuurterreinen. Hiervoor wordt een recreatiefonds opgericht. Dit fonds zal worden gevuld met bijdragen vanuit de huidige beheermiddelen van terreinbeheerders en gemeenten, een bijdrage van de provincie Drenthe (via het Nationaal Park) en een bijdrage via gebruikersbijdragen. De gemeenten zullen hierin het voortouw nemen. Voor een evenredige bijdrage van alle ondernemers worden naast overnachtingen (huidige toeristenbelasting) ook dagtochten belast met een bijdrage voor recreatieve voorzieningen. De wijze waarop wordt de komende periode nader onderzocht. Mogelijke varianten zijn parkeerbelasting (veel dagjesmensen komen met de auto) of entree voor bepaalde voorzieningen.

De verwachting is dat vanuit dit recreatiefonds naast bekostiging van onderhoud binnen het Nationaal Park ook vernieuwing van recreatieve basisvoorzieningen aan de randen van het Nationaal Park mogelijk is. Toeristische investeringen zijn de komende 10 jaar primair gericht op voorzieningen in de dorpen om het Nationaal Park heen. Nieuwe routes en paden worden bij voorkeur in en rondom de dorpen gerealiseerd, variërend van dorpsommetjes tot verdichting van het fietspadennet rondom dorpenbuiten de huidige begrenzing van het Nationaal Park. In dat verband worden in Hoogersmilde, Appelscha en Diever projecten gestimuleerd waarin dagrecreatieve activiteiten worden ontwikkeld. Hierbij zullen per dorp bestaande en nieuwe dagrecreatieve activiteiten worden gebundeld in een kwalitatief herkenbaar concept van toegangspoorten. Referentiegebied daarvoor is het Nationaal Park Hoge Kempen⁶ in België, waarbij alle omliggende dorpen fungeren als poort met een bundeling van educatie en dagrecreatie.

Biomassa en grondstoffen

Terreinbeheerders maken onderdeel uit van de regionale economie. Om de bezuinigingen op natuurbeheer de komende 10 jaar op te vangen wordt geïnvesteerd in nieuwe bronnen van inkomsten uit terreinbeheer. Terreinbeherende organisaties ontplooiën bijvoorbeeld de komende 10 jaar initiatieven om met behulp van biomassa energie op te wekken. Dit kan worden gecombineerd met lagere beheerlasten doordat bijvoorbeeld houtsnippers en maaisel van kostenpost verschuiven naar opbrengsten. Exploitatielasten van publieke voorzieningen als bijvoorbeeld zwembaden in de omgeving kunnen worden gedrukt en de al bestaande inkoop van energie wordt gekoppeld aan initiatieven van terreinbeheerders. Uiteraard biedt dit ook volop kansen voor de profilering en marketing van het Nationaal Park. Daarnaast kent ruim 2.000 hectare van het Drents-Friese Wold voor de komende 10 jaar nog de doelstelling bos met houtproductie, overwegend in beheer bij Staatsbosbeheer.

Streekeigen producten

Een bescheiden, maar nieuw onderdeel in de duurzame economie rondom het Drents-Friese Wold kan het kudde- en wildbeheer worden. Via samenwerking tussen terreinbeheerders, agrariërs en restaurants wordt vee en wild uit het Drents-Friese Wold onder een eigen label verkocht en opgediend. Voor wat betreft duurzame economie zal uitvoerend beheer, voor zover dat plaatsvindt in het Drents-Friese Wold, meer worden uitbesteed aan ondernemers en particulieren. In 2012 was overigens de helft van al het vee in de natuurterreinen van het Drents-Friese Wold via lossen contracten in eigendom bij particulieren en agrariërs uit de streek. Komende jaren wordt mede in het kader van het project "Neem de Tijd" geïnvesteerd in de ontwikkeling en versterking van de keten terreinbeheerders, agrariërs, supermarkten en horeca. Hierbij kan worden aangehaakt bij initiatieven van de Maatschappij van Weldadigheid in Frederiksoord.

Gezondheid

Natuur heeft een positieve uitwerking op de mens. In en rond het Nationaal Park Drents-Friese Wold vonden de afgelopen jaren geregeld diverse activiteiten plaats op het gebied van sport en bewegen. Zo is de jaarlijkse Drents-Friese Wold Marathon uitgegroeid tot een nationaal evenement. Verder zijn hier te noemen: de meerdaagse wandel- en fietsevenementen, de Grenzeloze Woldtocht, de Ruiter-

⁶Benefit enyoment of the Parc: Nationaal ParkHoge Kempen Belgë, Johan van den Bosch.

en mediatoren en activiteiten samen met de Alzheimerstichting. Er is toenemende interesse voor ontspanning in de vorm van stilte wandelingen, mindfulness, fitwalk, taichi in de natuur. Ook voor (recreatie) bedrijven zijn deze vormen van natuurbeleving kansen voor het ontwikkelen van verschillende arrangementen. In Nationaal Park verband wordt dan ook de ontwikkeling van buitensportactiviteiten vanuit de omliggende dorpen gestimuleerd door middel van samenwerkingsvormen tussen ondernemers en terreinbeheerders. De komende jaren maakt het thema Natuur en Gezondheid een vast onderdeel uit van het activiteitenprogramma van het Nationaal Park, mede te financieren door zorgverzekeraars via het hiervoor genoemde recreatiefonds. Om het thema Natuur en Gezondheid vorm te geven is samenwerking gezocht met partners die in het gebied werkzaam zijn: Provincie Drenthe, Marketing Drenthe, Nationaal Park Dwingelderveld, GGD Drenthe, Recreatieschap Drenthe, IVN consulentenschap Drenthe, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Drentse Landschap, gemeenten Westerveld, Ooststellingwerf, Midden-Drenthe en De Wolden, Sport Drenthe en de RECRON. IVN consulentenschap Drenthe is procestrekker van dit thema.

3.4 Organisatie en financiering

Vanwege decentralisatie door het Rijk van natuur en nationale parken naar de provincies verandert de organisatie en financieringsstructuur van de Nationale Parken. De Rijksregeling Nationale Parken is beëindigd per 1 januari 2013 met als gevolg dat ook de Rijksfinanciering is komen te vervallen. In de brief van het Ministerie van Economische Zaken van 11 april 2012 betreffende decentralisatie Nationale Parken zijn de gevolgen hiervan beschreven. Provincies kunnen zelf bepalen of en hoe zij rijksbevoegdheden oppakken die komen te vervallen. Provincie Fryslân heeft in de nota "Natuur en lanlikgebiet" aangegeven de Nationale Parken "Alde Feanen" en "Schiermonnikoog structureel financieel te blijven ondersteunen en verwacht van beheerders, gemeenten en recreatieondernemers medefinanciering in de toekomst. Voor het Drents-Friese Wold levert de provincie Fryslân geen financiële bijdrage en laat dit over aan de provincie Drenthe. Provincie Drenthe reserveert jaarlijks een provinciaal bedrag voor de nationale parken in Drenthe vanwege het belang voor het economisch en toeristisch profiel van Drenthe. Daarmee wordt onder andere een provinciale bijdrage geleverd aan de Nationale Parken Drentsche Aa, Drents-Friese Wold en Dwingelderveld. De provincie Drenthe wil de Nationale Parken Drents-Friese Wold en Dwingelderveld en het Holtingerveld meer in samenhang gaan benaderen. Mede om die reden is gestart met een verkenning samen met overheden en terreinbeheerders naar het slimmer organiseren en financieren van deze gebieden. Hierover wordt buiten het kader van dit BIP een besluit genomen. De uitkomsten hiervan zullen gevolgen hebben voor de uitvoering en financiering van maatregelen zoals beschreven in dit BIP. Bij de totstandkoming van dit BIP is regelmatig de vraag gesteld: Wat kost het beheer van het 6000 hectare grote Nationale Park en wat levert het vervolgens op? In deze paragraaf is een poging gedaan vanuit diverse bronnen de cijfers op een rij te krijgen, voor zover bekend nog niet eerder op deze wijze op gebiedsniveau berekend. Deze globale schattingen zijn uiteraard voor verbetering en aanscherping vatbaar. De primaire opgave is om een kwalitatief goed natuur- en recreatiebeheer in het Nationaal Park zeker te stellen. Een daarvan afgeleide opgave is om inrichtingsmaatregelen voor natuur te nemen voor zover die een effectief natuurbeheer ondersteunen. Het in 2013 op te leveren Beheerplan Natura 2000 bevat de financiële kaders voor het overgrote deel van de inrichtingsmaatregelen voor de komende 10 jaar. Voor economie en toerisme geldt dat nieuwe voorzieningen kunnen plaatsvinden zodra kwalitatief goed recreatiebeheer is gewaarborgd. Nieuwe voorzieningen zullen in dat geval in de dorpen aan de rand van het Nationaal Park plaatsvinden om daarmee de economie te stimuleren. De bedragen zoals hieronder genoemd is de geschatte begroting voor de periode 2012 - 2022.

Onderdeel Beheer	Beheer/jaar	Dekking/jaar
Natuurbeheer 6.000 hectare	€ 1.200.000,-	Deels SNL regeling ⁷
Inkomsten exploitatie terreinen		Eigen opbrengsten ⁸
totaal	€ 1.200.000,-	€ 1.200.000,-

Onderdeel	Beheer/jaar	Dekking/jaar
Personele inzet IVN in Nationaal Park	€ 100.000,-	Blijvend via Rijk
Personele inzet secretariaat NP	€ 50.000,-	Provincie Drenthe
Website, natuurkrant, bladwijzer etcetera	€ 50.000,-	Sponsor/reclameopbrengsten
totaal	€ 200.000,-	€ 200.000,-

Onderdeel Beheer	Beheer/jaar	Opbrengsten/jaar
Beheer (fiets)paden, bebording etcetera ⁹	€ 200.000,-	SNL, gemeenten, fonds
Beheer bezoekerscentrum DFW	€ 320.000,-	Extra inkomsten SBB ¹⁰ , -
Schaapskooi Doldersum recreatief deel	€ 30.000,-	Subsidies ¹¹ en recreatiefonds
Steunpunt Diever	€ 50.000,- ¹²	Subsidies en recreatiefonds
Totaal	€ 600.000,-	€ 600.000,-

⁷ uitgaande van gemiddeld € 100,-/ha/jr op basis van SNL

⁸ Houtopbrengst, verpachting, leden, donaties, goede doelen fondsen, bio energie en opbrengsten terreinen en gebouwen.

⁹ Inclusief ureninzet boswachters

¹⁰ bijvoorbeeld parkeergeld 50% van bezoekers met auto a € 2,- parkeren: schatting € 200.000,- Daarnaast inkomsten uit pacht horeca, gebruik toiletten nieuwe verdienmogelijkheden

¹¹ Reservering provincie Drenthe voor gescheperde kuddes juli 2012

¹² Schatting exclusief bemensing

BIJLAGE 1 HISTORISCH PERSPECTIEF

Genese van het Drents-Friese Wold

Het karakter van het Drents-Friese Wold is in belangrijke mate beïnvloed door de esdorpencultuur. Grote delen zoals het Doldersummerveld, Aekingerzand, Berkenheuvel en Wapserveld werden eeuwenlang door de boeren uit de omliggende dorpen gebruikt voor begrazing met schapen. Door deze eeuwenlange begrazing en het afsteken van plaggen voor de potstalcultuur werden mineralen afgevoerd en verschaalden grote delen van de zure zandgrond. Op die plaatsen ontstonden heidevelden en soms stuifzand: vandaar de naam de 'Kale duinen'. Grote delen van het Drents-Friese Wold waren eeuwenlang gemeenschappelijk bezit van de boermarken uit de omliggende dorpen. Het toenmalige landbouwkundig gebruik van het gebied (potstalcultuur) leidde tot een uiterst schrale bodem van heide en stuifzand. Met name op die stuifzanden ontstonden kleine heuveltjes of duintjes die tegenwoordig nog terug te vinden zijn bij Appelscha en bij Diever. De esdorpencultuur in het Drents-Friese Wold duurde vanaf de vroege middeleeuwen (400 tot 900 na Chr.) tot circa 1900. Bijna duizend jaar lang gebruikten boeren uit dorpen als Diever, Wapse, Vledder, Doldersum en Diever grote delen van het Drents-Friese Wold voor extensieve landbouw.

Vanaf 17^e eeuw (Smildiger Venen) tot aan de 19^e eeuw (Veengronden Appelscha en Fochteloo) werd het om het Drents-Friese Wold gelegen hoogveen ontgonnen. Aan de noordoostzijde van het Drents-Friese Wold is tot begin vorige eeuw turf uit hoogveen gewonnen als brandstof. Na de turfwinning werden de gronden voornamelijk ingericht voor de landbouw. De landbouwenclave Oude Willem in het hart van het Drents-Friese Wold is hiervan een direct gevolg.

Later, in de 19e eeuw, na de uitvinding van kunstmest, werden de stuifzanden en heideterreinen (of 'woeste gronden') bebost. De voormalige gemeenschappelijke gronden werden vanaf begin 19^e eeuw door de boermarken verkocht aan particulieren en de staat. Zo werd Berkenheuvel vanaf 1880 ingeplant met bos door landgoedeigenaar A.C. van Daalen. Ook aan de noordwestzijde was het particulier initiatief dat leidde tot het huidige bosareaal. In 1818 werd de Maatschappij van Weldadigheid opgericht door generaal Johannes van den Bosch die de armoedige gezinnen uit andere delen van Nederland na de Franse overheersing wilde helpen. Van den Bosch kocht in Drenthe woeste grond aan zodat de armen deze konden ontginnen. Het Landgoed 'Westerbeekslot' in het huidige Frederiksoord werd het bestuurlijk centrum van de Maatschappij van Weldadigheid. De boswachterijen Hoogersmilde en Appelscha ontstonden door plantwerkzaamheden van Staatsbosbeheer. Ook nu nog is Staatsbosbeheer de grootste terreinbeheerder binnen het Drents-Friese Wold. De ontginning van het Drents-Friese Wold en de sterke nadruk op productie van grondstoffen en voedsel ging overigens door tot ver in de 20^e eeuw.

Zo lagen de plannen voor het ontginnen van het Doldersummerveld door de Maatschappij van Weldadigheid al op de plank toen in de jaren zestig van de 20^e eeuw de stemming omsloeg in Nederland ten gunste van natuurbescherming. Zo werd in 1964 het beroemde kroonbesluit van kracht dat het voortaan verbood om woeste grond te ontginnen. Het besluit haalde een streep door de plannen van de Maatschappij met het Doldersummerveld en de Stichting Het Drentse Landschap kreeg in 1967 de kans het veld te kopen. In de jaren daarna is ook de Maatschappij van Weldadigheid zich zelf gaan ontwikkelen tot een organisatie die natuur en natuurontwikkeling hoog in het vaandel heeft. Deze zelfde omwenteling deed zich eveneens voor bij Staatsbosbeheer, waardoor voor grote delen van het Drents-Friese Wold de nadruk kwam te liggen op natuurbeheer.

Vanaf medio vorige eeuw is het natuurbeheer voor het Drents-Friese Wold ingezet en werd het gebied gaandeweg (inter)nationaal erkend als een bijzonder waardevol gebied voor natuur en landschap. De Vledder Aa neemt een bijzondere plaats in in dit nationale park. Deze beek is de enige in Nederland die zijn bovenloop volledig in een natuurlijke omgeving heeft liggen.

Het instellen van nationale parken is eveneens ingezet vanaf medio vorige eeuw en voortgekomen uit de behoefte landschappen en natuurgebieden veilig te stellen en te bewaren voor de toekomst. De in 1948 opgerichte International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) heeft in 1969 voorgesteld het begrip Nationaal Park te reserveren voor gebieden die primair als natuurgebied worden gekarakteriseerd. Als ondertekenaar van deze IUCN-resolutie is Nederland in 1971 begonnen met het opzetten van een Nationaal Parkenbeleid. In 1975 resulteerde dit in de aanbidding van de

Nota Nationale Parken aan de Tweede Kamer. In deze Nota werden 21 potentiële nationale parken genoemd, waaronder het Drents-Friese Woud. Uiteindelijk leidde dit na ruim een halve eeuw beleidsvorming door het Rijk tot de instelling van het Drents-Friese Wold als Nationaal Park vanaf 2000.

Eind 2011 heeft de Rijksoverheid, onder het huidige kabinet, besloten natuurbeleid af te stoten en over te dragen aan provincies. Nationale Parken zijn daarbij vanaf eind 2011 geen rijksbeleid meer. Het initiatief ligt nu bij de provincies Fryslân en Drenthe die de regie en coördinatie voeren over de EHS inclusief de nationale parken als Drents-Friese Wold.

Eigendom en beheer

In het gebied zijn verschillende eigenaren aanwezig: Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting Het Drentse Landschap, De Maatschappij van Weldadigheid en diverse particulieren.

De verdeling qua oppervlakte is als volgt:

Eigenaar	Oppervlakte (ha)
Staatsbosbeheer	4150
Natuurmonumenten	950
Stichting Het Drentse Landschap	450
Particuliere eigenaren	400
Maatschappij van Weldadigheid	200
Totaal	6.150

BIJLAGE 2 RESULTATEN INFORMATIE-AVONDEN

In het najaar van 2011 zijn in totaal zeven informatie-avonden georganiseerd (zie ook www.np-drentsfriesevold.nl). In 2012 zijn vervolgens in het voorjaar nogmaals 2 informatieavonden georganiseerd. Tijdens deze informatieavonden zijn bewoners en ondernemers gevraagd hun mening te geven over het gewenste beheer voor de komende 10 jaar. Daarnaast zijn diverse overleggen gevoerd met de werkgroepen Beheer en Onderzoek en de Recreatie, voorlichting en educatie. Ten slotte zijn er diverse vooroverleggen geweest met het gebruikersplatform Drents-Friese Wold. Hierin zijn zowel de dorpen als verschillende gebruikersgroepen georganiseerd. Gedurende de looptijd van circa één jaar is er met tientallen organisaties en meer dan honderd individuen contact geweest over het voor u liggende BIP. Hieruit kwamen de belangrijkste thema's zoals die in dit BIP verder zijn uitgewerkt:

Ruimte voor natuurlijke processen:

- Algehele visie is men niet op tegen;
- Bevolking is uiterst nuchter en praktisch;
- Huenderweg oogst waardering: koeien prima!
- Visie is prima, maar communiceer maatregelen!
- Denk aan massale kap
- Ook herten niet onbespreekbaar, maar koppel dat aan schaderegeling: geen hekken!
- Zorg dat paden begaanbaar blijven.

Voorzieningen, recreatie en educatie:

- Waardering voor IVN activiteiten;
- Idem voor natuurkrant en bladwijzer
- Fietspaden met stip erg belangrijk!
- Meer accent op voorzieningen i.p.v. activiteiten
- 40 studenten Van Hall: gebouw BC blijft behoefte aan
- Maak dorpen onderdeel van Nationaal Park

Betrokkenheid en draagvlak:

- Tijd van gast die informatie haalt is voorbij;
- Nu gericht informatie brengen i.c.m. marketing;
- Sterkere koppeling met ideeën financiering

Financiering terreinbeheer

Met bezuinigingen komende 10 jaar worden forse tekorten verwacht.

Suggesties die tijdens de bewonersavonden werden gedaan zijn:

- Gebruik nieuwe media icm dierenwebcam en gebiedssponsoring "natuurproduct"
- Adopteer "Simon de Specht" en doe veel meer met merchandising
- Zet Nationaal Park borden vóór de dorpen, niet erna! (zie merchandising) uitwerking poortenmodel
- Commerciële exploitatie bezoekerscentra
- Vraag "conservation fee" bij ingangen van gebied
- Ondernemersplein Bedrijfsinvesteringszone;
- Integraal Beheerschapp BV/Franchise/ZBO DFW
- Gastheren meer benutten bij BV DFW
- Marketing, imagoversterking DFW (Piemonte)
- Groene rekening bij Horeca
- Gebruikersinzet in route-onderhoud

BIJLAGE 3 NATURA 2000

Het Europese Natura 2000-netwerk wil met het instellen en beheren van aangewezen gebieden in heel Europa een einde maken aan de achteruitgang van de biodiversiteit. Hiermee krijgt natuurbescherming een wettelijke Europese status. Binnen de aangewezen Natura 2000-gebieden geldt dat het halen van de doelstelling prioriteit heeft en dat andere activiteiten alleen mogen plaatsvinden voor zover zij geen negatieve invloed hebben op de doelstellingen van dat gebied.

Natura 2000 is een kwaliteitskeurmerk voor natuur. In Nederland zijn 166 gebieden aangewezen als Natura 2000-gebied. Eén van die gebieden is het Drents-Friese Wold (en Leggelderveld). De begrenzing van het Natura gebied valt voor het grootste deel samen met de grens van het Nationale Park maar er zijn enkele verschillen. Zo vallen de Schoapendobbe, het Leggelderveld, delen van Boschoord, Koelingsveld en Vledderveld wel onder Natura 2000, maar maken ze geen onderdeel uit van het Nationale Park. Omgekeerd maken de Bosberg en Hezenesch wel onderdeel uit van het Nationale Park maar niet van het Natura 2000-gebied. Het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold is aangewezen als habitatrichtlijngebied en vogelrichtlijngebied. Niet alle natuurwaarden zijn overigens beschermd door Natura 2000. Veertien habitattypen, twee habitatrichtlijnsoorten en negen vogelsoorten zijn als doel geformuleerd in het aanwijzingsbesluit. De doelen en de manier waarop de doelen gehaald gaan worden zijn beschreven in het Natura 2000 beheerplan. De Natura 2000 doelen richten zich met name op de open gebieden, zowel nat als droog: de vennen, de natte heides, de stuifzanden en de schraalgraslanden. Slechts één bostype, oud eikenbos, dat weinig voorkomt, is als doel opgenomen. Hetzelfde geldt voor de vogelsoorten: van de negen doelsoorten zijn er zeven gerelateerd aan open gebieden en twee aan bossen. Natura 2000 richt zich uitsluitend op de aangewezen doelen en is dus sectoraal. Andere, ook belangrijke doelen in het gebied zoals recreatie, overige natuur, rustbeleving, bewoning etc. worden in Natura 2000 alleen meegenomen voor zover ze invloed uitoefenen op de aangewezen doelen. Dat geldt ook voor alle vormen van (natuur)beheer. Natura 2000 bezit een wettelijke basis. De verantwoordelijke beheerders en bestuurders kunnen dus aangesproken worden op het aantasten, het niet realiseren of het niet nakomen van doelen en maatregelen die in het Natura 2000-beheerplan staan. Belanghebbenden kunnen ook zienswijzen indienen op besluiten in het kader van Natura 2000. Omdat Natura 2000 een wettelijke status heeft zijn de doelen van Natura 2000 leidend, dat wil zeggen dat maatregelen in het BIP niet strijdig mogen zijn aan de Natura 2000-doelen en deze moeten ondersteunen.

Wisent

De wisent is de Europese variant van de uit westernfilms bekende Amerikaanse bizon. De wisent is wat kleiner dan zijn Amerikaanse "neef". De wisent is erg onbekend, waarschijnlijk in Nederland het dier al vanaf de vroege middeleeuwen was verdwenen. Aan het begin van de 20e eeuw was de wisent ook in de rest van Europa in het wild uitgestorven. De laatste 56 dieren leefden in dierentuinen. Met deze dieren is men gaan fokken en langzamerhand werden weer wisenten in het wild uitgezet. Wisenten houden van een parkachtige halfopen landschap met gemengde of loofbossen. Als gevolg van de jacht werd het dier van oorsprong teruggedrongen in bossen. Het is een herkauer die zich voornamelijk voedt met gras maar hij eet ook regelmatig twijgen, knoppen bladeren en struiken. Ook eikels, beukennoten en heide staan op het menu. Als grazer onderscheidt de wisent zich van runderen en schapen doordat hij naast gras ook bomen en struiken eet en voorkomt in zowel bos als in open gebieden. Daarbij maken wisenten de bodem open bij het frequent nemen van zandbaden. Dit heeft een positief effect op de natuurlijke diversiteit van bijvoorbeeld loopkevers, zandhagedis, graafbijen, korstmossen etcetera. Wisenten zorgen voor extra diversiteit in bossen en in die hoedanigheid bestaat de wens om wisenten uit te zetten in het Drents-Friese Wold. Bovendien draagt de introductie van deze dieren in het Drents-Friese Wold bij aan de instandhouding van deze nog steeds in voortbestaan bedreigde diersoort. Daarnaast is de aanwezigheid van zeldzame wisenten een publiekstrekker van de eerste orde!

